

دكتور عملی وهردی
وهرگیرانی:
عبدالله مهدی

له سرووشې هاسېشتا سالیدا

238

posts

19.2k

followers

7

following

Promote

Edit Profile

پاکستانی کتبیں PDF فارم

Public Figure

oil

پاشمند، و عصیانگرین، و ع خوبلاران بن گلستان

نحویں ۹ PDF ناگری

• Ganjna

لەنگىز. كەنەكان لەم سىكە بىڭىزدۇ بە داڭىلى. كەنەكان

drive.google.com/folderview?id=1qk8e3nSJGJLii3fxelUjwdbjqTSVsIbo

 Ktebi_PDF

لە سروشى ھەشتا سالىدا

كۆمەلە و تارىكى د. عەلۇي وەردى

وەرگىرانى: عەبدۇللا مەھدى

چاپى سىئىم ٢٠١٨

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

ناسنامه‌ی کتیب:

ناوی کتیب: له سروشی ههشتا سالیدا

ناوی نوسر: د. عه لی وهردی

ناوی وهرگیز: عه بدوللا مهدی

چاپ: سیمه

سلیمانی - ۲۰۱۸

کومپیوتره: چوارچرا

تیراژ: ۱۰۰۰

چاپخانه: چوارچرا

رُماره‌ی سپاردن: ۵۱۲ سالی ۲۰۰۷

پېرست

٧	پېشەكى
١٥	لە بارەي رەوشتى مروقەوه
٢٥	پاشماوهى سەردەمە تارىكەكان
٣٣	تاوانباركردن و دان پیانان
٤١	دالغەي خۆشگۈزەرانى
٤٩	تهنها بۇ بهسالاچوان
٥٧	دووفاقى
٦٥	ملمانىي نىوان دەشتكىيىتى و شارستانىيەت
٧٣	(الخارقىيە)
٧٣	لە رادە بەدەرى
٨١	منىيىتى
٨٩	مېشىكى مروقە
٩٩	زمان و رىزمان و شىعىر

Scanned by DocumentScanner | Lufick

پىشەكى

سالىكى تەواوه تىپەرىوە بەسەر مىدىن و دىيارىنەمانى د. عەلى وەردى ...
بەدرىزىايى ئەو سالە بەيادى دانىيشتنەكانى كاتمان بەسەردەبرد،
كۆرەكانى جە لەكەلکى زانستى و نۆزراوه نۇيىتىه كان و قىسى دەگەمن و
خۆش، گالتە ئامىزىشبوو، بەلام ھېچمان بۇ نەمايەوە لەو وەردىيە جە
لەيادگارى... بەلام ج يادگارىيەك ...؟

د. عەلى وەردى ئامادەبووېكى ئاسايى نەبوو، بەلکو ئامادەبوونى
كارىگەرى زىرى لەسەر كەسانى دەوروبەرى ھەبوون، ھاۋپىكانى و ئەوانەى
كەخۆشيان دەويىست ئىستاش بەردەوامن لەسەر باسکردنى
يادەوەرىيەكانى، وەك ئەوهى ئىستا لەدانىيشتنەكانيان ھەلساوه و
گەپاوه تەوه بۇ مال لەپاش ئەوهى كە ھەستى بەسەرما كردووه و كەسيش
پالتوکەى بۇ نەھىتىاوه كەخۆى گەرم داپۇشى، يان كلاوه كەى سەرى
نەھىتىاوه، ياخود لەپىتكىدا ھەستى بە ئازار كردووه و بەجىيانى ھېشىتىووه،
تاپشىو بەلەشە ماندووه كەى بىدات لەشۈيىنخەوى كتىپخانەكەى، ئەو
شۈيىنخەوى كە لەسەرى مالئاوايى لەدونياكىد، لەرۆزى ۱۹۹۵/۷/۱۲.

وەردى بۇ ھەموو لايەك يادگارى خۆشى جىھېشىت و بۇ ھەر ھاۋپىيەكى
بەسەرهاتىكى خۆشى جىھېشىتبوو ھەر بەباسكىردىنى خۆشحال دەبوو،
تەنانەت كەر گالتە پىكىرىنىكى توندىشى لەخۆ بىگرتايە.

د. وهردی - م دهناسی لەری بەشە کانی کتىبىكى (چەند تىپوانىنىك
لەسەر مىزۇوى كۆمەلگاى عىراقى نوى) تا وايلىكىرىم ھەموو كتىبە کانى
بخويىنمهوه، تەنانەت ھەرچى وتارو چاپىتىكە وتنە كان كە لەگەلەدا
ئەنجامدەدرا، ئۇ سەردەمەش كاتى لاۋىتىم بۇو، راستى زور بەپەرۇشبووم
بۇ بىنىنى وهردی، راستە ئەوهەش كارىكى زور گراننە بۇو بۇ من، چونكە
من و وهردی لەشارى (الكافمیة) دا بۇوین، وهردی بەرددەوام لەسەر
شەقامەكان پىاسەى دەكىد، باوكم دوکانىكى كوتال فرۇشى ھەبۇو
لەگەورتىين شەقامەكانى شارداو منىش زورىيەى كاتم لەيارمەتىدانى باوكم
بەسەر دەبرد، وەك بلىيەت د. وهردی سىستەمى هاتووچۈركىنى لەوە پىك
ھاتبىت لەو شەقامە رەت بىت بە تايىەتىش لەپىش دووكانە كەى ئىمەدا.

تۇوشى ترس و سامناكى هاتبۇوم بۇ قىسە كىدىن لەگەل خاوهنى كتىبى
(واعىزى سولتانە كان).. تەنانەت نەمدەۋىرا سلاۋىشى لى بىكم تا سالى
1976 كاتىك بىنىم لەناو رېرەوە كانى گۇفارى (الف باء) هاتووچۈرى
دەكىد، منىش لەۋى تازە نووسەربۇوم..

وهردی لەو كاتەدا وەك ئەوه وابۇو بەشۈن كەسىكدا بگەرىت.. ويستم
پىيى بلېم ئاواتە خوازىبۇوم كە تۆم بناسىيابە، بەلام لەبەر شەڭىزىم پىمۇت
دراوسيتىانم لەكۆلانە كۆنە كەتان.

بەلام وهردی بە تۈرپەيىھە وە لەپشت چاويلكە كەيە وە رووى تىكىرىم و وتسى
ژۇرى سەرنووسەرە كە لەكۆيىھە و روپىشىت، پالتوڭە كە بەسەرشانىيە وە
تەسبىھىكى كۆن و كورتى بەدەستە وە بۇو بەدەنكە كانى يارى دەكىدو
تۈرپە كەوتە بەرچاوم.

لەو ساتەدا بۆم دەركەوت كە قىسىم بەپاشماوهى سەردەمە تارىكە كان دەزانى و ئەو رەوشتەش ناگونجى لەگەل سەردەمى نويىدا.
بىي گومانبۇوم لەوهى ئەو بېپارەت بەسەرداداوم كە تۈوشى دووفاقى هاتووم.

پاشان لەسالى ۱۹۸۴، سەردانى ھاپىتىيەكم دەكىد كە دووكانە كەى لەدەرگاي قىبلەبوو لە كازمىيەت ناوى (صفاء الوردي) بۇو، وەردى رقۇتە سەردانى ئەو شويىنە دەكىد، لەۋى پەيوەندىيە كى زقد پتە وو توندوتۇل لەنيوانماندا دروستبۇو تا وايلەتات تەنها رقۇتكىش لە يەكتە دانە دەپرىان. ئەم ھاپىتىيەتتىيە بەردەوامبۇو تا رقۇتى كۆچكىدىنى لە ۱۳ تەموزى ۱۹۹۵.. لەپاش ئەوיש دووكانە كەى (صفاء الوردي) كە شويىنى دانىشتىنمانبۇو، جىمان ناھىيەت تا بۆ كۆپىكىتەر نەرۋىيەتلىنىيە.

ئەو پەيوەندىيە كە بەستىبۇومى بەوەردىيە وە بە قولى و پاكىيە، وائى لىكىرمى كە بىر لە بەجى كەياندىنى پېرقۇزەتى بلاوكىرىنى وەتى كە لەپورى وەردى كە بلاونە كرابۇونە وە، كۆزكىرىنى وەتارو نووسراوە پەرت و بلاوانەتى لە رقۇتەنامە و گۇفارەكانداو بۇون و سەرلەنۈچىنەنە وەيان بۆ بەردەست و گفتوكۈردن لەبارەت و تارەكانىدا. ئەمە يەكەمین ھەنگاوبۇو، ھەنگاوى زۇرتىرىش لەپاش ئەوەدا كە وتنە دەركەوتىن، ئامانجىش كۆزكىرىنى وەتى كە ھەموو نووسراوەكانى وەردىيىبوو، تەنانەت ھەرچى نامە گۇپىنە وە كانىش كە لەگەل ھاپىتىكانى و كەسايەتتىيە ئەدەبى و روونا كېرىيەكان كەردبۇونى. زقد سوپاسى ئەو كەسانەش دەكەم كە خاوهنى وەك ئەم جۇرە نامە و دۆكۈمىننەن و دەيگەينىتە دەستم ياخود وېنە كى لەسەر بىگرىتە وە،

پاشان بڵاوی بکەینەوە.

ئەم كتىبە كۆمەلە دىالۆكىك لە خۇ دەگرىت وەردى لە رۆزىنامەي الاتخار بىغدادى بڵاو يىكىرىۋە، كە ھەفتانە دەردەچۇو، ئەم كتىبەش ئەو بڵاوكراوانە دەگرىتەوە كە لە بەروارى ۱۹ شوبات تا ۱۴ مایىسى ۱۹۹۰ بڵاو كراونەتەوە، ئەوهى شاييانى باسە، وەردى خۇى كۆمەلى لەوتارەكانى كە لە رۆزىنامەكان بڵاو كرابۇونەوە پىتە خشىم لە يەكىك لە سەرداڭەكانم بۇ عەممان و رىڭەي پىددام كە بە ئارەزۇوى خۆم و بەو شىّوھىيە كە بە باشى دەزانم دەريانبەيىنم، بەلام بىرۇكە كە بە ئەنجام نەگەيشت بەھۆى تەنگى كات و كورتى ئەو ماوھىيە كە لە عەممان ماماھوە.

وەردى ئەم باسانەي بەشىّوھى دىالۆگ نووسىبۇو، ھەر كەسى بىخويىندايەتەوە وايدەزانى كە رۆزىنامەكان لە كەلىدا سازيانداوە، منىش بۇ ئەوهى دووبارە ناوه رۆكى كتىبە كە رست بکەمەوە بە شىّوھىيە كى تازە بە بەرھەمى بگەينم و لە بەر ئەوهى بېيتە باستىكى دورۇ درېژنەك كورتە باس و گفتوكۇي پچىر پچىر، بۇيە پرسىيارەكانم سېرىپەوە جۆرە گرىدانىكىم دروستكىردىنىان بىرگە كان بەو شىّوھىيە كە بە كەلکبۇو، ئەگەر ھەر تىكچۈن و شىواندىك لە ناوه رۆكى كتىبە كە رويدات ئەوە وەردى بە پرسىيار نىيە بەلكو بەر پرسىيارىتىبە كە دەكەۋىتە سەرشانى من كە كتىبە كەم بە بەرھەم ھىتاواه بەو پىتە كە خۆم دەستكارى و داهىتىنام تىدا كردووه.

ناوه رۆكى كتىبە كە وەك لە ناو نىشانە كە دىارە، يادە وەرىيە كانى وەردى يە لە تەمەنى ھەشتا سالىدا.

ئەوهى شايەن بير ھىنانەوهى (وەردى) دووجار تەمنى گەيشتۇوه
بەھەشتا سالى، كەپەتىكىيان بەپىي سالنامەي مانگى (قەمەرى) و كەپەتى
دۇوهەميان بەپىي سالنامەي ھەتاوى (شەمسى) . ! ئەم باسەش
چىرۆكىكى خۆشى لە خۆ گرتۇوه.

كاتىك سالى (1989) مان جىھېشىتولەسەرەتاي (1990) دەزىيان،
لەھەموو كۆپو كۆپۈونەوهە كانمان وەردى باسى تەمنى گەيشتنى بە (77)
سالى دەكرد، كاتىك خۆى لە دايىكبۇرى سالى (1912) يە.

لە كۆپۈونەوهە كانى (شىخ فازل ئەلشەبىي) چاودىرى پىشىوئى باخچەي
(كازمىيە)، بابەتىكم لە نىئو ئە و بابەتانەي كە باسدەكرا دەرددەھىننا بۆ
ئەوهى تىكەل بەبابەتى نويى بکەم، ئەوهبوو وتم وەردى گەيشتۇوه بە
ھەشتا سالى و خۆشى نازانى... وەردى لىم تۈورەبۇو پىي وابۇو كە
كالىتەي پى دەكەم. بەلام پرسىيارم لىتىكىرد، تەمنەت چەندە... بەپىي
سالنامەي (قەمەرى)... ! بىرۇكەكەي پى جوانبۇو، بەپەلە كەوتە
لىكدانەوهە پاشان دلخۇشبوو بە ئەنجامەكەي، پاش چەند ھەفتە يەك چەند
وتارىكم خويىندهو بەناوى (له سروشى ھەشتاكاندا)، كە لە رۆزنامەي
(الاتحاد) لە 1990 بلاوكرابۇونەوهە، وەردى نووسىبۇوى سەبارەت بە تەمنى
گەيشتنى بە 80 سالى بەپىي سالنامەي (ھەتاوى) كە وەردى لە (1993)
گەيشت بەو تەمنە و بەو بۆنە يەشەوە ئاھەنگىيان بۆ گىپا، منىش ھەستام
بە بلاوكىنەوهى دەقى ئاھەنگەكە لە رۆزنامەي (الجمهوريە) يى رۆزى
چوارشەمەي حوزەيرانى ئەو سالە لە زىر ناونىشانى (بۇيەكەم جار...
وەردى ئاھەنگى لە دايىكبۇون دەگىپى) و بەمانشىتىكى گەورەتريش

نووسیب و میراث (ههشتاد پیشترم، گویچکه م پیویستی به وهرگتیره)، هروهه چیرۆکی ئەو ئاهەنگەش بەباشى بەبىرم نايەتەوە بۆيە چەند بېرگە يەكىتان بۆ باس دەكەم:-

بۆيەكەم جار لەپاش تىپەر بۇونى ۸۰ سال بەسەرتەمەنى ، دكتور عەلی وەردى مۇمى لەدایكبۇونى كۈزاندەوە و كىكى ئەو جۆرە ئاهەنگانەي بىرى لەيەكەم ئاهەنگ كە بۆي سازدرا بەبۇنەي سالى لەدایكبۇونى لە يەكىڭ لەناوهەندە رۆشنېرىيەكانى بەغدا... كۆمەلتىكى نقد لەرۇونا كېرىز زاناو رۆشنېرىو ناوداران و رقۇنامەنوسان ئامادەبۇوى ئەو ئاهەنگەبۇون، لە نىّو كەش و ھەوايەكى پې لەخۆشىدا ئاهەنگىيان گېرە بە لەدایكبۇونى ھەشتا سالەي د. وەردى لە و كۆرپەي (شىيخ عيسى خاقانى) لەرۇزى دوشەمەي جەزنى قورىبانى پېرقدى ئەو سالەدا سازىدابۇو.

پېشتر ئەم رىو رەسمەي بۆ نەكرابۇو بەبۇنەي ئەم لەدایكبۇونە، لەبەر ئەوهى وەردى دل تەنگ دەبۇو بەم جۆرە كۆرانەي كە ھەلگرى كۆمەلە قىسىمەكى پىاھەلدان و ستايىش كردن دەبۇو.

بەلام محمد كۈرەزاي شىيخ عيسى خاقانى كە دروستكەرى ئەو بۇنە يەبۇو پرسىيارىكى ئاراستەي (د. حوسىن عەلی مەحفۇن) كرد دەريارەي لەدایكبۇونى د. علی وەردى.. وەلامى دايەوە كە گۈئى بىستى ئەوه بۇوە لە دايىكە كەورەي كە وەردى لە شەۋى جەزنى قورىبان لەدایكبۇوە لە سالى ۱۹۱۲ و بۆيە (خاقانى) يش بېرىارىدا ئەم ئاهەنگەي بۆ بېرىپەي بە شىۋە يەكى كەت و پېر.

ماناي ئەوهى كە د. مەحفۇز ولى وەردى تەمەنى كە يىشتۇوه بە ھەشتاد

سىّ سالى (كۆچى) لەو ھەموو تەمانە پېشکۈيە.

كۆپەكە سازىرا، كاتىك وەردى گەيشت بەكۆپەكە و لەشويىنە دىيارى كراوهەكە خۆى دانىشت كە ئەو رۆزە رۆزى دووشەممە و يەكەم رۆزى جەزى قورىبانبۇو، سەرتاي دانىشتىنەكە محمدەد ئەلخاقانى باسى رىوشويىنى لىتكۈلىنە وەى كرد لەلای دىكارت و وتى (ئىمە كاتىك دىكارت دەخويىتىنە وە هەستە كانمان دەچتە لاي د. عەلى وەردى و چۆن قاھىرە يادى (٨٠٠) سالەي لە دايىكبۇونى بىردىزۇ فەيلە سوف مەھىدىنى كورپى عەرەبى دەكەن، ئەركى بەغداش ئەۋەيدە بە بۆنەي تىپەپبۇونى ٨٠ سالەي لە دايىكبۇونى بلىمەت و زانا د. عەلى وەردى ئاھەنگىك بىكتىرى.

كاتىك خاقانى ئەو وته يەى پېشکەشكەر، وەردى لەو دەنلىابۇو كە كە وتوهەتە نىتو بۆسەكە خاقانى و بۆيە وەك چۆلەكە يەك كە وتبىتە نىتو تىپى راوجىيەكە وە ھەولى خۆ رىزگار كەننەدا، تۈرپەيى و بىزازى خۆى نىشاندا لە بەرامبەر رېڭخەرانى ئەم ئاھەنگە و بىيارىدا جارىتىكىتەر لەم كۆپە دانەنېشىت، ھەولى پۇيىشتىندا بەلام ئامادەبۇوان رېڭەيان نەداو سەرکە و تۈۋ بۇو لە وەى دەورو بەرى شىكستىيان ھىئىنا بە سازىدانى ئاھەنگىك بۆ ئەو زاناو بلىمەتە.

پاشان و لەناو رى و رەسمەكە وەردى و يىستى شەرمى خۆى پېشارىتە وە كاتىك ھەستا بۇ بېرىنى كېتكى لە دايىكبۇون، بۆيە گىرسى بەچەقۇكە و خۆى خەرىكى قىسە كەننەر لە گەل ئامادەبۇوان و خۆى سەرقالى رەنگو شىۋەي ئاھەنگەكە كە كە داوا مانلى كە بېرىت، وتى شارەزايم لەم

ری و رهسمانه نییه، بۆیه یەکیک لە ئامادەبۇوان دەستى وەردى گرت و
رەتى كرد بەسەر كىكەكە و ئەمجا هەموو بەجارىك مۇميان كۈزانە وە و
دەستييان كرد بەچەپلە لىدان، پاش ئەوهى بەشى خۆى برد لە كىكەكە،
ووتى (بەتامە)، ئەوهشى لەبىرنەچوو باسى نرخەكەى بکات. پىييان ووت
د. حوسىئن عەلى مەحفوز ئە و كىكەى هيتنابى و تى پىويىsti بەم ئەركە نەدەكرد.
لەكۆتايدا... زۆر سوپاسى هەموو ئە و كەسانە دەكەم دەستى يارمه تيان
بۆ درىز كردووين بۆ بەرهەمهىنانى ئەم پەرتۈوكە و لەپاشاندا سوپاسى
ئەوانەش دەكەم كە يارمه تيم دەدەن بۆ بەرهەمهىنانى كتىبەكانىتى... ئەم
پرەزە يە ئەگەر بۆى نووسرابى كە تەواوبىت و بکەۋىتە بەر رۆشنایى، ئەوه
كتىبخانە كانى عىراق دەولەمەند دەكات بە جۆرەما كتىب كە
پىويىستىيەتى... لەخوا داواكارىن سەركەوتۇومان بکات.

سلام الشماع / بغداد لە ١٩٩٦/٦/١

له باره‌ی رهوشتی مرؤّقهوه

لەم سالەدا چوومە ناو ھەشتا سالىيەوە بە پىى سالىنامەي (قمرى) كە
باو باپىرانمان پىى دەرۋىشتن، يان حەفتاوا حەوت سالى بە پىى
سالىنامەي (ھەتاوى).

واھەست دەكەم وتهى ئەوشاعىرە عمرىبە كۆنەم بەسىردا جى بەجى
دەبى كە دەلى:-

ھەشتا سالى و پىى گەيشتم
گۈنچەم پىويستى بە وەرگىرە
بىستىم زۇر بە ئاسپايى لوازبۇو، سەرەتاي ئەوهى تۈوشى بى ھېزى
بۈوم لە تەندروستىمدا، بەلام لەگەل ئەوهشدا سوپاسگۈزارى خوا دەكەم
بەم ھەموو نازو خۇشيانەي ھەرگىز شومار ناكرىن و پىى داوبىن
لەلاين تەندروستى و ھەوالەكانى تەرمەوه زۇر باشتىم لەوانەي دەورو
بەرم كە لەتەمەنى مەدان، ھەموو داواكارىم ئەويىھ لەپايىزى تەمىنەنم
خوا يارمەتىدەرم بى بۇ بەئەنجام گەياندى ئەو كارەكەم و تەماوکىرىنى
چونكە ماوھىيەكى زۇرە پىوهى خەريكم، ئەويش ئەو كەتىبىيە كە

بمکتیبی ههموو تهمه‌نم ناو زهدی دهکه، کمه‌دوادا چووته لمباره
رهوشتی مرؤف.

بهداخمهو سهره‌ای نهه ههموو ماندوو بونه زوره تییدا بهکارم
هیناوه بهلام بهه ناسته نهبووه که خواستم بوی دانابوو.
رهوشتی مرؤف باسیکه وەک رونو ناشکرایه زور بەر بلاؤو نائوزه تا
لمکوتاییدا بوم دهکه‌وت زور لەسنوئی تواناگانی من گهوره‌تن،
پیویستبوو پیش نهوه دهست بکهه به ئاماده‌گردنی کتیبەکەم
بمزانیايه، بۆ نهوه ماندوو بونه‌گەم به فیروزه‌چىت، بویه بهه
نهندازه‌يە نهبوو.

رهوشتی مرؤف له دېرزمانه‌وه بیرى زور لەبیرمەندەکانی هینايىه
جوش و بiroباوھى جياوازى لەسەر درووستبوو، هەبۇون چوونه سەر
نهه باسەي کە دەلى: (مرؤف به رهوشتى خۆى چاکەكاره بهلام بارودۇخه
خرابەکانى دەرۋېبەرى واى ليكىردووه خراب بىت) (نهوانى تريش
چوونه سەر نهه رايىھى کە مرؤف به سروشتى خۆى خرابەكاره) و لەم
روانگەيموه نهه شىعره بەناو بانگەمى متنبى هاتووه دەلىت :-

والظلم من شيم النفوس فان تجد

ذا عفة فاعله لا يظلم

واته

زولم ليكردن له نهريتى بەرزى ناخه، جارجاره دەبىنتىت

پياو چاکىك لەوانەيە سەتم نەگات

تۆيىزىنەمە زانستى نوى دەربارە سروشتى مەرۆف گەيشتە
ئەنجامىكى جىاوازتر لەئەنجامى ئەم دوو تىمە كۆنەي پېشىو، مەرۆف
لەراستىدا نەچاکە و نەخراپ، ئەمۇش بۇونەوەرىكە وەك ئازىلەكانى تر
جىگە لە چەند سىفەتىكى (سىلىبى و ئىجابى)، كە بەتەنە با خۆى
تايىەتمەندىيىتى وەرگرتۇوه، وەك توانى بىركرىنى وە توانى قىسىملىرى دەن و
توانى گىرتى شتەكان و دروست كەردىيان، جىگە لەھەستىرىن بە منىيىتى
(الآن) سەرمىرى ئەمانەش ھەر ئازىلەتكە، چۈونكە ئارەزووى

ملەلانىيەكى سروشتى ھەيە و ويستو كۆنترۇلى بەسەردا نىيە.

گىرنگترىن جىاوازى لەنىوان مەرۆف و ئازىل ئەمەيە كە مەرۆف ئازىلەتكى
كۆمەلەتىيە، بەمانى ئەمەي ناتوانى لەگەل ئارەزووەكانى رەھايىانە
مامەلە بەگات، چۈنكە ئەم كۆمەلگەمىيە كەتىيدا دەرىت چەند داب و
نەرىتىكى بەسەردا دەسەپىنى و ناتوانى پېيچەوانەي بەگات، بۆيە
لەزۇركاتدا لە مەلەلانى دايە لەگەل ئارەزووە سروشتىيەكەي و بايەخە
كۆمەلگايىيەكانى دەموروبەرى.

خەسلەتى ئازىل ئەمەيە لەگەل ئارەزووە سروشتىيەكەي خۇيدا مامەلە
دەگات، بى گۇئى دان بە دەموروبەرەكەي و بەسەرۋەتى خۆى دەجولىتەوە
بى ئەمەي پېيويستى بە خۆ دەرخستن، ياخۇنىشان دان و پاساو ھېتائەمەوە
بۆ كەدارەكانى بىننەتەوە، بە پېيچەوانەي مەرۆف، بۇنمۇنە گورگ راوى

مەپومالات دەکات و دەیخوات و رادەکشىت وەك ئەمۇھى كە ھېچ كارىتكى خراپى ئەنچام نەدابى، لەراسىتىدا مەرۆقىش حەمز دەکات وا لەدۇزمەنەكەي بکات وەك گورگ چى بەسەر (مەركە) دېتى، بەلام زۆربەي كات ناتوانى چونكە كۆمەلگە لەبەرامبەرىدا چەند نەرىيت و رىڭرىيمكى بۇ داناوە.

مەرۆق زۆركات ھەمول دەدات كەخۇ بەتالگەرنەمۇھىك لەئارەزووە سروشتىيەكەي خۇي بکات بەمشىوازىكى ناراستەمە خۇ، بۇ نۇمنە ئەگەر رقى لەكمىسىك بىتى و يان ھەستى بەرقىرىدى، ئەمۇھى دەگەرىت بەشۈين كەم و كۆپىيەكانى و گەر دۆزىيەمە ئەمۇھى زىادەرەويىش دەکات لەباسكىرىنى بۇ ئەمۇھى لەنەستى بەرامبەرەكەي كەمبکاتەمە لەناو كۆمەلگەدا، بەم شىۋىدەش وادەزانى تۆلەي لى دەستىئىن و ئەمۇيش دوو دلى ناگات لەھىزىشىرىنى سەر ئەمۇھى ناخەمزە، ياخود دەستلىرىزى دەکاتە سەرى گەر ھەستى بەلاوازى و بى كەسىكىرد، پاشان پاساوايىك دېننەتەمە بۇ دەست درېزىيەكەي، وەك تاوانباركىرىنى بە كوفىرىدىن و زيان بەخشىن بە بەرەمۇندى گشتى و ولات فرۇشتى! هەند...

ئەمۇھى كە باوه لەناو خەلگىدا مەرۆقى خاونەن دەرروون ناھىيەلىت زولم و دەست درېزى بىرىت... دەرروون بەمۇھى ناوبراوه كەدىنگىكى خوايىيە لەناو مەرۆقدا، ئەمەش وتارىكى ھەلەمەيە، لەبەر ئەمۇھى وىزدان لەمەرۆقدا ئەندازەيىيە، لەبەر ئەمۇھى لەسەر چەند بەنمایەك دروست دەپى كە

لەداب و ئەنۋەریت پىكھاتوودو مەرۆقىش لەزىانى كۆمەلایەتىدا لەسەرى
پەيوەستبۇود، بۇيە بىنیمان چەند چاڭەكارىنىك و لەخواترسىنک)
ناشرىنلىرىن دەستىرىزىيان ئەنجامداوه لەبىرامبىر ئەوانەى كەزىيان
دەۋەستانىمۇدۇ لەو باوھى دېبۈون چاڭە دەگەن.

ئەمە شىۋىيەمكى ئاسانكراوه لەرەوشى مەرۆق. ئەم رەوشى زۇر لەوە
گۈز و ئالۇزىترو بۇ تىڭىمىشتن لىپى، لەبىر ئەوهى ناستى زۇربۇونى مەرۆق
گەيشتىوود بە (٥) مiliار كەس و زىاترىش، لەكۆتايسى سەدىشدا رەنگە
بىكانە (٦) مiliاركەس، ئەمە سەرەپىي ئەوهى هەر يەكىن لەو مەرۆقانە
خاوهى كەسايەتىيەمكى تايىمەتە بەخۆى و جىاوازترە لەوانەى
دەوروبىرى لەبىر ئەوهى هەر كەسىنخاوهى چەشىن بىرگىرىنىمەوە
ئارەزوود لەجولەو بىندەنگى و شىۋىي مامەلەمەرىدىن لەگەلن خۆى و
خەلگىدا ھەرگىز ئاكىنەت لە مامەلەي مەرۆقىكى تر بىچىت مەگەر زۇر
بە دەگەمن.

لېرەشدا پىرسىيارىكى سەرسورھىنەر رومان تىيدەكتە، ج ھۆكاريّك
پەپەنھانى لەپېشت ئەم پىركىيىشى سەميرەوەيە لەدروستىرىنى
كەسايەتى مەرۆق.

زانست ھەولۇن دەدەت وەلامى ئەم پىرسىيارە بىاتەمۇدۇ بۇچونەكائىش
رىشالۇ ھەممەرنگىبۇون لەم بارىدا، نەگەيشتىوون بە ئەنجامىكى بىنېر،
چۈن لەنۇسەرىكى وەتكو من چاوهەرانى ئەمە دەبىت لەكۆتايسى ئەمەنلى

دەربارە ئەم باسە بەتىر و تەسىلى بىنسى... ھەندىك واتىدەگەن ئەم
 كتىبەم كەباس لەرسەشى مەرۆق دەكتات سەرمەت كەم و كورىيەكانىشى
 دەبى دەربچى، بەلى ھەرچەند كەم و كورى ھەبىت، رەنگە بەكەلگى
 خويىنەربىت، چونكە دەبىتە مايىھى چاواڭرىدىنەوە لەھەلەمى چەند
 بۇچۇونىك كە لەپابىردوودا وەرگىراوه دەربارە سروشى مەرۆق تو تا
 ئىستا زيانى زۇرى پى گەياندۇين لەرسەشى كەسايىھەتىمان لەناو كۆمەلدا.
 ئەم پېشىنەرە رەستەو.. ئىمە لەپابىردوو ميراتىكى زۇر لەپىر و
 بۇچۇونە چەواشەكان لەبارە خەۋەرەشلىقان و كاتى ئەمەنەن خەلگى ناگادار
 بىكىنەوە لەشۈئىن پېشىنە ھەلەكەن و چۈن بىتوانىن كۆمەلگاكەمان و
 كەسايىھەتى تاكمانمان لەسەر تىرپانىنىكى راستى دروستىكەين.
 جىهان ئىستا شۇرۇشىكى گەمورە زانستى بەرچاو دەبىنېت لەگشت
 بوارەكان، لەوانەش بولارى گەپان بەناو خۇرىسى مەرۆقدا.
 بەداخىمە ئىمە بىنائىگايىن لىسو كى بەدۋاي بەرھەمەكانى
 چاپەمنىيەكانمان لەرۇزىنامە و گۇۋارو كتىبىدا دەگەپە كە زۇرىكىيان
 خەرىكى كۆمەلە بابەتىكەن تەممەن دەستى بەسەردا ھىتاوهە و زەممەن
 لىنى خواردوەتمە.

ئەمە كە مايىھى سەرنىج را كىشانىبوو ئەم رايىبىوو كە لىكۆلەرە
 جەزاپىرى (د. جىللالى ئىياپس) كە لەگۇۋارى (فېسل)ى سعودى

بلاویکر دموده لمو ژماره‌یی له کانونی دوودم بلاوکراوته‌وه له سالی ۱۹۹۰

نهش دهمگیه‌تی:

گەر بىلەكراوهى زافستى گەنگتىن نىشانە بىت بۇ پېشىكمۇتنى ولا提ك
ئەمۇد دەكىرىت ھەست بەدواكەمەتووپى خۆمان بىكەيىن، دەبىننەن سەدان
رۆزىنامەو ھەزىزان كتىب و مانشىت و ناونىشانى گەمەنەمەر و كەلتورى
بىلەكراپىتەمە لەپەرامېبردا ھىچ گۇفارىك ياخود رۆزىنامەمەكى زافستى
نابىننەن لەئاسەتىكى باشدابىت گفتۇگۇ لەسەر بوارى پېشىكمۇتنە
زافستىكەن و تەكىنلۈزۈپايىمەكان لەرۇزەھەلاتى ناومەاستدابكەت.

نهم بیرونیهش (د. محیدین اسماعیل) لە عێراق بڵاوی کردەوە ئەهویش
نهو و تارهیه کە رۆژنامەی (السورە) بڵاوی کردەوە لە ژمارەی ۱/۱/۱۹۹۰ و
دەبلو:

رۇشنىڭىز ھاواچەرخ كەرەووبەررووى سەددەي بىستو يەكەم دەبىت
بەگشتى رۇشنىڭىز يەكى ويڭەيىھە و ھزر بەشىكى زۇركەمى تىّدا ھەمە...
منىش زۇركات دەمگوت ئەم ئەدەب گەورەيە دەبىن ھزرو بىرى گەورەي
لى دەرىچى، بەلام داھىتانە كادمان زۇربەمى ويڭەيىھە... بەم
بىر و بۈچۈن نەدەر رۇوبەررووى سەددەي بىستو يەكەم دەبىنەوە، يۈچى؟

ماموستا مەيىدىن دەلى: ئەم كەموکورىيە لەبىرورادا لاي ئىمە زۇر
 كەس لىس ناگادارە لەرۆشنىرى و نوسەرفمان لەم ماۋىيەت دوايىدا،
 لەوانەتى كە گرنگى پى دەدەن دكتۆر زەكى نجىب مەحمود، ئەم رۆشنىرى
 تىگەيشتۇوه، دركى بەم كەموکورىيە كەرددووه لە شىوه رۆشنىرىيە
 ھاواچەرخەمان بۆيە كتىپىتى نووسىوه بەناونىشانى (نوى كەردىنەتى
 ھەزى عەرەبى) كە زۇرىنەتى خەممەكانى تىگەيشتى كۆكەردىتەوه، لەم
 كتىپىدا كېشەتى كېپرسىن و ھەزى عەرەبى ھاواچەرخى خستەرەوو بۇ
 ئەمەتى عەرەبىيەتى خۆى بۇدەستەبەر بکات و ھاواچەرخى خۆشى
 بۇدىيارى بکات.

باشماوهی سمرده‌مه تاریکه‌کان

~~دستورات~~

ئەو سروشى گشتىيە كە چاپەممەنەمەكانمان لە خۇيانىدەگەن
لە چاپكراودو رۆزىنامە و گۇۋشار، لايەنى ويىزەنلىرى زالىرە بەسەر لايەنى
زانستى، بەبۇچۇونى من تاوانىمكە دەگەرىتىمە بۇسەردەمە تارىكەكان
كە بەسەرمانداھات لەپاش روخانى دەۋلىتى عەباسى و مەملاتىنى
زانستى لاۋازىبۇبۇو لەسەردەمەدا، كېشەمى ئەدەبى و زمان و رەوانبىزى و
نەوانىتەر ھاتەكايىمە.

كاتىڭ سەردەملىك پېشکەمۇتنى شارستانى عمرەبى ئىسلامنى دەخويىنин
كەپىش سەردەمە تارىكەكانبۇو، دەبىينىن كېشەرى زانستى و كېشەرى
ويىزەنلىرى ھاو ئاستىبۇون نەممەيان لەمەسى ترى دەپچەرىتىمە، لەسەردەمەدا
كۆمەلەتكەن لەرپۇناكىبىران و داهىتەمران دەركەوتىن، كە دەۋاناتوافى بىنە
پېشەنگى شارستانىيەتى پېشکەمۇتوو، ھەندىكىيان باس دەگەمەن
كەلەبوارى توپىزىنەمە دەروننى و كۆمەلەيەتىدا بۇون (الجاحظ و غەزىلى و
ئىبن خەلدون) و ئەممەش بەشىۋەمەكى فەرۇانىتەر باسى لىنى كردووە
لەكتىبى (لۇزىكى ئىبن خەلدون لەرۋوشىلەن شارستانىيەت و
كەسايىھەتى) دا.

ئەوەی مايەی دلتەنگىيە، ئەم كلىتۈرە لەسەر دەمە تارىكەكانىمۇد
لەبىر كراوه، لەجىنى ئەو كلىتۈرە ئامۇزگارى و تاربىيىزى لەلايمەكمۇد
كلىتۈرە ئەدەب و رەوانبىيىزى لەلايمەكىيەتە، ئەمانە لەسەر دەمە
تارىكەكانىمۇد بۆمان ماۋەتمە تازۇرىك لەرۇشىپەنمان و نوسەنەنمان
لەسەر ئەم پېيگەدار و خاوهدا دەرۇن و واھەست دەكەن لەسەر پېرەودى
شارستانىيەتى نوي دەرۇن.

ئەم كىشە سەرەكىيە من و زۇرىك وەك من بەدەستىيە دەفالىنىن،
چونكە و تاربىيىزى و رەوانبىيىزى دەستىان دەخسەتە ناو ھەموو باسىك
تەنانەت ئەو باسانەي ھىچ لەبارەيە زانىاريان نەبۇو، ئەم جۇرە
چەكى زەبرىان بەدەستەوەيە و پەلامارى ھەموو لايەك دەدەن،
كەئەويش چەكى وتارى دەنگەرەوەيە، چەمكەكانىيان رادەكىيشن لەرۇوى
ئەوانەي پېيچەوانەي بۆچۈون و چەمكەكانىيان دەبىت كە لەسەرى
درەستبۇون و لەسەرى راھاتوون و دژيان دەمەستىمۇد.

كىشە ئەوان لەپەرى توندىتىدايە كاتىك خۇيان ھەلدىقورتىننە
ناواباسە دەرونى و كۆمەلایەتىمەكان، ئەوان لەم بوارانەدا لەسەر چەند
چەمكىي ئاسايى دەرۇن، ئەم چەمكەكانەيە كە پېيچەوانەي ھەموو
هاوردىيەكى زانىتى نوييە، ئەوان زمانىيان دەردەپەرىيەن
لەرەخنەگىرنى چەمكەنوييەكان و چەند بەلگەيەك دەمەتىنەمۇد كە
بەلگەي ھزرى دەماو دەمە كەپالپىشتى بۆچۈنيانەكانىيان دەكەت، دادىش
بۇ ئەوانەي مشتەمەن دەمە كەپالپىشتى بۆچۈنيانەكانىيان دەكەت، دادىش
بەم بۇنەيەوە ئەم چىرۇكە بۇ خويىنەر باس دەكەم كەبەسەرمەدا ھات،

لەوانھىيە باوھرم پى نەگرىت لەبىر سەيرى ئەم چىرۇكە بەلام بىراسلى
رۇویدا.

پۇختەي باسەگە ئەھمىيە جارىكىيان چاوم بەتىورىتى نويكەمتو و
داھىنەرەكە ئەكىكە لە لىكۆلەرمەكان و ناوى (هوارد غاردنر) د
كەلەبارە زىرەكى و جۆرەكانى دەدوا، بۆيە بوبىه مايىەي مەقۇمۇ
لەنىۋەندە زانستىيەكانى دەرمەدى و ولات، منىش بەباشمەزانى پېشىكەمشى
خويىنەرى عمرەبى بىكەم و تارىكەم لەبارەيەوه نووسى و بەباشىش
ماندووبۇوم پىۋە، يەكىك لەگۇفارە گەورەكانم ھەلبىزارد تا
بلاۋىبەممەوه، كاتىك و تارەكە گەيشتە سەرنووسەرەكە، ناردىيە لاي
يەكىك لەنووسەرەكان، ئەويش گەنجىكى ئەدىببۇو، كاتىك خويىنديەوه
دۇو لەسەر سىئى سرىيەوه و چەند پېكھاتەي بەشەكە ئەرى گۇرۇ تاواي
لىكىد ھەمووى ھەلەبىت.

دەبوايە گۇفارەكە ئاگادارم بىكەتەوه كە و تارەكە چى بەسەرداھاتوووه
لەسەرىنەمەمە گۇرۇان، وەك چۈن لەگۇفارە جىهانىيە پېشىكە و توھەكاندا
روودەدات، بەلام ئەھمىيان نەكىردو و تارەكەش خەرىكبوو بلاۋىبىتەوه بەم
شىۋە سەيرە كە ئەدىبەكە دروستىكىرىبۇو، ئەگەر رىكەوت يارمەقى
دەرمنەبوايە كەپىمزانى و توانىم و تارەكە بکىشىمەوه پېش ئەھەمىي كات
بەسەربچىن بلاۋ بىرىتەوه.

تا ئىستاش و تارەكەم ھەلگەرتۇووه بەھەموو ئەو گۇرانكاريانەي
كەبەسەريدا ھاتوووه، كردوومە بە بەلگەيەك لەسەر ئەو ئاستەي
كۆمەلېك لەر وونا كېرائىمان پېيىگەيىشتۇون لەپەھىرەو كەردىنى باپەتى

روحانبىئى و تاربىئى و دوور كەوتىمە لەپەيرەمى زانسى بابىت.

من گلەبى لەسەرنوسىمە بەرىوبەرەكان ناكەم لەمە كەرۋىدا،
چۈنكە هەردووكىيان دەست كەوتى ئەمەش و ھەوا رووناكىبىرىيەن كە
لەچەند ناوهنىدىكى ئەدەبىدا بلاۋە، هەركەسىيەك بەشۈين شىۋازى
نوسىن بىگەرىت لەرۇڭنامە گۇفارەكاندا، دەبىنېت سىستەمى روحانبىئى
لەھۆتاردا زۆر بەرۇونى لەخۇگىرتۇوە، پىۋىستىش ناكات بلىم ئەم
رىبازە ناگۇنجى لەگەل سروشتى شارستانىيەتى نوى كە ئەمانمۇئى بەھەر
شىۋەھەك پىيەدا تىيەرەبىن.

لەبىرمان نەچىت سەرددەمە تارىكەكان شەش سەدە خايىاند خراپتىن
ماوھبۇو كە عىراق پىيەدا تىيەرەيە بەرىيەتى مىزۇو لەرۇوی لاۋازبۇونى
شارستانىيەت كە لەو كاتەدا سەرچەم وولاتى داپوشىبۇو.

دەبى ئەمەش لەيادنەكەين كە دابونەرىتە كۆمەلایەتىهەكان پەرت و
بلاۋبۇون لەسەرددەمە لەپەر ونبۇون بەكۆتاپىي ھاتنى ئەم سەرددەمە،
بەلام مايمەھە كە زۆر تا ماومىيەكى دوور و درېز كارى تىدەكردىن.
دەسەلەتلىقىنەت لەسەرددەمە تارىكەكان لاۋازو گەندەلبۇو، بۆيە
نەيدەتوانى پارىزگارى لەگىيان و مالى ھاولەتىيان بکات، ناچار خەلگى
نەرىتە عەشايمەرىيەكانىيان ھەلگەرتىبۇودوھ بۇ پارىزگارىكەردن لەمال و
سامان و گىانى خۆيان.

تا تورەھىي ھۆزو خىلەكان دروستبۇو، نەرىتى تۆلە سەندەنمۇھى
لەخۇگىرت و شەقەمىندى و مافى دراوسى و نەمكەردن و خۆھەلگىشان بە
جەردەبىي و بەمیوان دارىتى و نەنگى پاڭىزلىقىنەھە (غىسل عار) وەتىد.

ئەم داب و نەرييەتە بلاوبۇو لەنىۋ خەلگىدا تا شارستانىيەتى نوى دەستى پېكىرد لەعىراق لەپاش جەنگى جىيەنلىك يەكەم و دروستبۇونى دەولەت بەسەرگەرىدىيەتى (مەلیك فەيىسىل) لەراستىدا ئەم پاشايە و دەوروبەرەكەمى ھەمولۇ كۆشىشى زۆريان پېشىكەشىرىد لەپېتىناو يلاوکەرنىمەودى شارستانىيەتى نوى لەعىراق لەرىگەمى بىر رۆشتەركەرنىمەودى كۆمەلآنى خەلگى ھەنگاۋ بەھەنگاۋ. ئەممەش بىڭومان دەبىتە ھۆكاري درووستبۇونى مەلەمانى لەنىوان نەرييەتى شارستانى نوى و نەرييەتى عەشايمىرى كۆن، ئەم مەلەمانىيەتى تا ئىستا بەدەستىيە و دەنائىيەن.

سروشى داب و نەرييەتى كۆمەلگا ئەمەيە بە ئاسانى ناگۇرئى تا ماوەيەكى دورۇو درېز پېتە سەرقالبۇون وەك بارودۇخىان كە گۇرانىكارى بەسەردادىت، بەممەش ئەوترى (التناشر الاجتماعى) واتا (نەشازى كۆمەلایەتى) يان (التناشر التراپوى) واتا (نەشازى كلتورى) ئەممەش دىاردەيەكى گشتىيە لەگشت كۆمەلگا كاندا روودەدات كە بەقۇناغى گۇرانىكارىدا تىپەردىت.

لەراستىدا نەرييەتى خىلەكى لەئىمەدا لەكەمبۇونەمە ھەنگاۋكارى بەردىۋامدايە، بەلام ئەم كەمبۇونەمەيە لەسەرىيەك رېچكە نارپات لەھەممۇ ناوچەكانى عىراقدا بىڭومان لەناوچەنلىكى تازەكاندا كە خەلگانى خاوهەن رۆشتەرىيەن لە ئاستىكى بەرزىدان، بەلام گەر بچىنە ناوچە دىباتىيەكان دەبىنەت لەسەر شىۋىيەك دەزىن نزىكە لەم شىۋىيەيە لەسەرددەنى عوسمانىيەكاندا دەزىيان.

ناوچە تازەشىنەكان سەرەتاي شىۋە شارستانىمەكمى بەلام ئىستاش
بەدەست ھەندى نەريتى كۈنهەوە دەنالىنى، بۆنمۇنە گەربەچىتە مالىكەوە
دەبىنيت خاوهەن مال زۆر پېّدادەگەن لەسەر ئەمۇدە كە ژەمىكى
خواردىيان لەگەلدا بخۇيىت، وەك نەريتى عەشايەرەكان كەميواندارى
میواندەكەن.

لەوشۇيىنانە دەبىنيت زىادەرەوى لەبۇنەوە خۇدەرخىستن دەكەن بەو
شىۋازانە لەسەر دەمە راپردوھەكاندا دەكران.

گەر لەگەل ھاۋپىيەكت بچىتە قاوه خانەيەك يان سىنەمايەك
بىڭومان دەبىت پېشىرىكىت لەگەلدا بىكەن بۇ پېّدانى پارە پلىت و تۆش
بەھەمان شىۋە دەبىت پېشىرىكىت لەگەلدا بکەيت.

ئەمە نەريتىكە كاتى بەسەردا چووه، ئەھوھىش لەولاتانى پېشىكەوت توو
دەبىتە مايەى سەرسورەمان يان گالتەپىكىردن، بەلام ئىمە داكۇكى لەسەر
ئەھو دەكەين دەسبەردارى نەبين سەرەتاي گۇرانى جىهان، تەنھاش ھەر
چەند دوور بکەۋىنەوە لەناوچە تازەكان و قۇولبىنەوە لەناوچە
دىھاتىكەن، دەبىتىن ئەھو شىۋە نەريتە خەستەر و روونتەر بەديار
دەكەن.

رۇشىپەنەمان و نوسەرانمان ئەركىيان دەكمويتە ئەستۆ بەرامبەر بەم
نەريتە، بەداخەوە دەبىنيت دووركەوت و تۈونەتەوە لەچار سەركىرىنى ئەم
نەريتىانە و ئالۋىزبۇونە بەشتىتە كەھىج پىومندى بەراستى ۋىانمانمەوە
نىيە.

تاوانبارکردن و دان پیامان

Spring 2012

لە سالى ۱۹۲۰ دەستمکرد بەنوسىن لە رۆژنامەكان، بەلام بەرهەم
ھىنانى كتىبەكانم لەسالى ۱۹۵۱ داپۇون.

لەقۇناغى نوسىنم لەرۆژنامە وەك ئەوانە تربووم لەتازە نوسەرەكان
دەمۇىست يابەتكەم بىلاۋېتەودو لەخوارەوە ناوم بىنوسرىت. بۇ ئەمە
بەسىر چواردەور دەمدا خۇمدەرىخەم، ماناي ئەمەيە من ھىچ ئامانجىكىم
نەبۇو تەمنا ئەمەيە كەناوم دەركەم، داواكارم ئەمەش بىزانرى كە من
جىاواز نىم و شازنىم لەگەل دەوروبەرم، ئەمە سروشتى مەرۆفە
لەھەمۇو ئانوساتىكدا، مەرۆف ئازەلىكى (منىتىيە) و بەردىوام بەشۈن
ئەددىيە (منىتىيە) خۇى بەرزبىاتەمە لەبەرچاوى دەوروبەرەكانىدا
لەھەربارىكدا كە بىتوانى، گەر رىگەي رەوانەبىت، رىگەي نارەمَا
دەگرىتەبەر بۇ ئەمە خۇ دەرخستە.

زۇربەي خەلگى، ياخود ھەمۇويان، دان بىمۇدا ئانىن كە
ئەسەرەشىتەيان تىدا ھەبىن، ئەوان ئەمەتەمە بەشۈن (منىتىيە) دا
دەگەرىن دەيانەمە ئىكەنلىكىم و وائى دەرىخەن كە بەشۈن راستىدا

يان كەلگى گشتدا دەگەرپىن، يان نزىك بۇونەوه لەخوا، يان شتىتەر، ئىستا
كاتى ئەوە هاتووە ئەم دەمامىكە دەستكىردا نەسەر رويان لابەرين.

دەربارە قۇناغى دووھمى نووسىيىندا، دانانى كتىبە، كەلەسالى 1951 وە
دەست پېيدەكتە، دەتوانم بلېم پالپىوەنەرى (منىتى) لەوەدا وەك پېشىوو
نەبۇو لەبەر ئەوەي ھەندى گۆرانكارى روویدا، گۆرانكارىيەك كەدەبى
بىي، بۇ رۇونكىردىنەوەي تىورى زانستى كۆمەلناسى بەناوبانگ (جورج
ھەبرەت مىد) لەبارە (منىتى) تان بۇ رۇون دەكەممەوە.

مىد دەلى: (منىتى) لەمرۆقىدا ھەيە و يەك جۆرنىيە بەلگو دوو جۆرە
ئەويش منىتى تاك و منىتى كۆمەلگا، منىتى كۆمەلگا والەمرۆق دەكتە
كە كۆششىبات لەپىتىنا دېدەست ھىننان و رېزلىيەنانى دەورووبەر و
خۇنجاندىن لەگەل كۆمەلگادا، منىتى تاك وا لەمرۆق دەكتە ھەندى كات
ھەست بەوە بکات كە نىزايەتى كۆمەلگە بکات و شۇرۇشى لەدېردا بکات.

بەبۇچۇونى مىد ھەمموو مرۆقىيە خاوهنى ئەم دوو جۆرە منىتىيە،
بەلام تاكەكانى جياوازىيەن لەرېزەيە منىتىيەكەدا، بەومانايەيە مرۆق
ناتوانى بەردىوام گونجاوبىت لەگەل كۆمەلەگەكەيدا، ھەندىكتە ھەست
بەوە دەكتە كەپىويىستە كەم و زۇر شۇرۇش لەدېر گەندەلىيەكان بکات، ھەر
ئەمەيە واي لەكۆمەلگا كەردىووه لەسەر يەك شىۋەيەك نەمەنلىيەوە
تاماوجىيەكى زۇر، پىويىستە پېشىكمۇتن بەخۇوە بېينى لەزىز كارىگەرلى
چەند كەسانىيەك كەتىيەدا دەرىن، گەر منىتى كۆمەل زالبۇو بەسەر

همموو تاکه‌گان، کۆمەلگای مرۆڤ تووشى بەستەلەکى و وەستان دەھات
وەك مېرۇ مىشەنگ.

من كاتىك خۇم لەرۇشنايى ئەم بۆچۈونە شىتەل دەكەمەدە. ھەست
بەمنىتى كۆمەلگا دەكەم لەقۇناغى يەكەمى ژيانمدا كە زالپۇو بەسەر
كىردارەكانمدا، بەلام قۇناغى دووهەمى مەنیتىم بە تاڭرىھوي دەستى
پىكىردو كەمۇتە خۇ نمايشىكىردىن، ئەمە كارىكە دەسەلاتى منى تىددانىيە،
ئەمەيش بەسەر خەلگى دادىت وەك بەسەرمەندا ھات كە بەو بارو
دۇخەدا تىپەرىم.

ئەو چوار سالەى لە ئەمرىكادا ژيام لە سالى ۱۹۴۶-۱۹۵۰ كارىگەرى
زۇرى لەسەر كەسايەتىم ھەبۇو. لەۋى زانستى كۆمەلناسىم خۆيىند،
لەراستىدا لەسەرتاي گەنجىتىمدا زۇر ئالودبۇوم بەم زانستەمە بەلام
لىنى حالى نەبۇوم تەنها لە ئەمرىكادا نەبى.

سەرەتاي ئەمەي (ابن خەلدون)م لەۋى خۆيىند، ئەم پىاوەيش زانايانى
كۆمەلناسى رېزى زۇرى بۇدادەنئىن، چونكە ئەوان بەدامەززىتەرى
زانستى كۆمەلناسى دەزانىن، بەلام ئەو بنەمايەى كەدai مەزرانىدبوو،
پەرت و بلاوبۇو، تا (كۆمت) ھات لەناوەرپاستى سەدەن نۆز دەھەمدە ئەم
زانستەي سەرلەنۈي دامەززىاندەوە.

تىپۇرى (ئىبن خەلدون) لەچوار چىۋە مەملانى لەنیوان
شارستانىيەت و دەشتەكىتى دابۇو، ئەم مەملانىيەى نىوانىيان لەھېج

شونینیک به گویره ناوچه عمر ھییمکان دهنەکمۆت، ئەمەش باسیتى
دوورو دریزه و لیرەدا ناتولۇم باسى بىکەم، ئەمە دەممەوى باسى بىکەم و
بەمیادى بىنەمەوه كاتىيک زافستى كۆمەلتاسىم دەخويىندو رىبازى (ئىبن
خەلدوون) يش بەشىۋەمكى تايىمت، ھەستم بە بەرپرسىيارىتى
گمۇرەكىد بەرامبىر بەرئيان دەكىرت، دەپىن بەشىيڭ لەو ئەركە بەخەمە
سەرشامن ھەركاتىيک گەرامەمە بىز و لاتم.

لەو كۆمەلگایانە لىنى گمۇرەبووين و ئەم شتانەي بۇونەتە مايمەيى
بېزلىيما، نەريتە عەشايمەركانبۇو كە لمپىشىر باسمىرىدبوو، ئەم
نەريتائىنە كە رەگىان لە دەشتەكىتىمەوه دروست كردۇوه، وەك ئىبن
خەلدوون روونى كردۇتەمە، ئەمانەمش بۇونە هوئى شۇرۇشكىرىن
لەناخەمە دىز بەو نەريتائىنە، ئىمەش چۈن دەمانەمەي وو بېرىارمان داوه
لە سەر ئەم رېگەمە بېرىۋىن بەرەو شارستانىيەتى نوى، ئاواش دەپى
پاشماودى ئەم جۇرە نەريتە كۇنانە لە سەر رېگەمان لابەرىن كە
بۇونەتە كۆسپ و تەگەرە.

كۆمەللىيک لەرەختەگران بەمۇ تاوان يارىدىكەن لەنوسىنەكانم كە من
مەبەستم چاكسازى نەبۇوه بەئەندازە كە مەبەستم پېچەوانە كە دەنلى
ئاسايىمەكانە لەپىنناو دەركەمۆتن.

ئەم تاوانە زىاتر لە كەمىسىك ئاراستەي گردم لەرەختەگران و يەكىيىان
براي بەریز (عەبدۇلۇتەلېب سالىچ) بۇو كە لە ووتارىكدا لە گۇشارى

ئەوەی براى رەخنەگر و تى ئەمەيە و ھىچ وەلامىكم بۇي نىيە، كىشەگە لەدھستى من و ئەودانىيە، ھەر كەسى لەئىمە خاوهنى و ئارەزويمەكە، ھەممۇ كەس دەتوانى تاوان ئاراستەي بەرامبەر كەي بکات بەپىنى تىروانىن و بۆچۈونەكانى خۆي، مىزۈوش خۆي بىياردىرى راستەقىنەي نىوان ئەم دوانەيە.

من بانگه وازی نهاده که من نهاده که به باشی گهیاندووه، دهی
دان به ودها بنیم هله زور مکر دووه لمژیانمدا، سه رهای نهاده
دھتوانم بلیم که من نهاده متوانیو دھسته موحسان بمعینمه ود بھرا مبھر بهم

ھەممۇو ھەلأنمى كە كۆمەلگامان پىوهى دەنالىنى.

ھىچ كۆمەلگايىھكى مەرۋە بىگومان خالى نابى لەھەندى گەندەلى و
كەم و كۈرى بەشىۋەھك لەشىۋەكان، لەم ژيانەدا ھىچ كۆمەلگايىھكى
تۆكمەو تەمواو نىيە، بەو شىۋەھى شاعير مکان بۇ نووسىنەكانىيان دىلىئىن.

گىشەي كەسايىھتى تىگەيشتو لەھەندىكاتدا دووبەرەكايىھتى لەخودى
خۆيدايمە لەنىوان (منىتى تاك و منىتى) كۆمەلگايىدا، دەيمەئى
لەرروويەك رېكەوتىن لەگەل كۆمەلگا دروستبەكت بۇ ئەوهى رىزى بىگىرى،
ھەست بەبىزازى دەكات لەوگەندەلىيەك كە لەكۆمەلگادا دەبىتىن و ئايا
چىپكەت بەرامبەر ئەم مەلەمانىيەك كە لەگەل خۆيدا ئەنجامى دەدات.

خەلگانىك دەناسىم باوھىيان وايە روشىپىن بەلام لەھەمانكاتدا
تونىدرەون لەسەرھەممۇو بەنەمايەك كەلەسەرى پەروردەبۇون گەر
چەند بەدرەشتىش بىن، بەوشەوە ناوەستن دەيانبىنى تورھىي خۆيان
ئاشكرادەمن بەرامبەر ھەركەمىسىك كە لەو تورھىيە ھاودەنگىيان نىن.

دالقەى خۇشمگۈزەرەنى

لەپاش تىكەلبۇونم بەمۈيىن بەھەمەمۇو شىۋەكانى گەيشتم بەھە
ئەنجامەى كە ھەستىرىن بەخۆشگۈزەرەنى لەچواردەورى مەرۆفەمۇو
نايمەت بەپېچەوانەمۇو لەناخى خۆيەمۇو ھەلئەقۇلى، رەنگە كەسىك
ھەمۇو پېداويسى خۆشگۈزەرەنى لەدەھوروبەرىدابى بەلام لە ناخەمۇو
ھەست بەبىزازى و دەمتالى دەكەت، ھەرۇھا كەسىك ھەمۇو
ئامرازەكانى بېزازى و دل تەنگى دەمورى داوه، بەلام لەناخەمۇوھەست
بەخەمشگۈزەرەنى دەكەت بەمۇ ھەمۇو نازەدى كەخواپىبەخشىوھە.

شاعيرى عەرەب دەلى:

كُلْ مَنْ تَلَقَاهُ يَشْكُوُ دَهْرَهُ – لِيَتْ شَعْرِيْ هَذِهِ الدُّنْيَا مَنْ ؟
هُمْ كَمْسِيْ دَهِيبِينِيْ هَاوَارْ لَهْرُؤْزَگَارْ دَهَكَاتْ – خُوزَگَهِيْ شِعْرِمْ، ئَهْمْ
دَنْيَايِهِ بَوْ كَيْيِهِ ؟

رەنگە ئەم دېرە شىعرە بەسەر ھەمۇاندا جىبەجى نىمبى بەلام لەسەر
زۇرىنەدا جىبەجى دەبى، مەرۆف لەزۇركاتدا رازى نابى بەبەشى خۆى
لەم دنیايەدا، دەبى ھەست بەكەم و كورى بکات، كەم و زۇر ھەندى

ورته ورتیش بکات.

دو خەسلەت لەمروقىدا ھەمیه كەبەرەو نارەزايىبرىنى دەبات، يەكىكىان زۇر خۇ بەگەورە بىنین و رېز دانانى زۇر بۇخۇدى خۇى، كە لەراستىدا جىاوازى ھەمیه لەگەل كەسايەتىيەكەو چاوتىپرىن لەو نازو نىعەمەتانەى بەخەلگى دراوه ئەمىلىيەتلىكەشىراوه، ئەمە ھەممۇ نازەتى بەخۇشى بەخىراوه لەبىر دەكەت.

دەبىنى دۆستو دەھرو بەرەكەتى لەخۇى سەرگەمەتتۈرپۈون، بەلام ئەوانەش لەبىر دەكەت كە شىكستىان ھېتىاوه، دەبىنى تانە لەبەختى خۇى دەدات لەوشتەنەى لەدەستى چووە، كە ئەمەكى سەرشاشىبۇو سوپاس گۈزارى خواي بەخشنىدە بکات لەو ھەممۇ نازەتى بەھۆى بەخشىوە خەلگانى ترى لى بىبەمشن.

دەتوانم نموونەيەكى راستەقىنەت بۇ بەھىنەمەدە بەسەر خۇمدا روویدا، لەلاۋىتىمدا شاگىرى عەتارىكىبۇوم، لەو كاتەدا زۇر بەئازارو زۇر بىزازاربۇوم لەبەختو لەئىيانم لەبىر ئەمە دەمبىنى ھاورييەكەنام بەرەمەمبۇون لەقوتابخانە و كاتى دەست بەتالى و پشۇوى زۇریان ھەبۇو كە بە ئارەزوو خۇيان كاتىيان لەگەل يارى و بەزم بەسەر دەبىر، مەنيش لەو كاتەدا گىرمخوارىبۇو و ناجاربۇوم كېپارەكان بەرەي بىكەم و چاوم لېيان بىتىو بە گۈيرە ئارەزوو داواو كارەكانيان بجولىيەمەدە.

شايەنى باسە لە وکاتەى لە بارودۇخى خۆم بىزازىبووم، لاوىتكى
ھاوتەمنى خۆم دراوسيمبۇو، باوکى خۆى كوشتبۇو لە سەردىمى جەنگى
جىهانى يەكەمدا، لە بەر ئەو دايىكى بەزۆر خستبويە بەر گرىيکارى، ئەم
كارانەش (قۇركارى) بۇون تا بىرئۇيان دابىنېكەت، دەمبىنى چۈن
بەمسەختى لېيدەدا كە بەيانىان درەنگ خەبەردار دەبۇو بۇ چۈونە
سەركار.

بارودۇخى خۆم بە بارودۇخى ئەملاوە ھەتىوە ھەلنى دەمسەنگاند،
بەپىچەوانەو بەلاوە خۆشگۈزەرەكانم پىوانە دەكىد، ئەمەش
سروشتى مەرۋە لەزۆربەي كاتدا.

دەتوانىن بلىن دوو جۆر خەلک ھەمەت بە خۆشى دەكەن،
يەكمىان موسىلمانىك رەزامەندە بە قەزاو قەدرى خواو باورى وايە
كە دوونىيا لەناوچووەو پاشە رۆز ھەتاھەتايە، ھەر تەنگو چەلەممەيك
كە تۈوشى مەرۋە دىيت لە دونىادا خوا لە پاشەرۆزدا پاداشتى بە چەمند بار
دەداتەوە.

لە يادمان نەچىت موسىلمانى بە شىۋىيە لەنىو خەلگىدا دەگەمەن
منىش يەكىكم لەوان، ماندوون بەشويىن دونىادا سەرەرای ئەوەي دەزانىن
لە ناوجۇوە، دەكريت بلىنى باورى راستەقىنەو تەواو تىكەل بەناخىان
نەبۇوە، دەكمۇيىتە شويىن دنيا وەك ھەر كەسىكىت، بەلام ھېشتا دوو
وشەت نەدركەندۇوە دەربارەي ژيان، دەبىنېت لەپرا دەبىت بەواعىز و

دنیا نه ويست باسى خراپى دونيا دمگەن و رېنماي خەلگىتەر دمگەن
بەوهى كە هەلئەخلىتىن.

جۇرى دوودميان خەلگانىك زياتر ھەست بە خۆشى دمگەن لەكمسانىز
ئەويش ئەو كەمسانە دەگرىتەوه كە ھەمول و كۆشيان بەرەو ئامانجىكى
دىارى كراوهەنگاۋ بە ھەمنگاۋ لەكارەكەيدا سەركەھە توودھىت.

رېسايەكى مروققەمەيە، مەبەستەكەئ ئەويش خۆشى ئەوهەنە بىگەي بە¹
ئامانجە دىارى كراوهەكت بەلام كۆششە سەركەھە تووهەكەيە بۇ گەيشتن
بەو ئامانجە، رەوشتى مروقق وايە ئەو ئامانجە كە ھەولەت بۇ داوهە
دەپىتىكى و ماوهەكى بەسەردا تىپەرى، ئەوه ئەونامانجە دەپىتە شتىكى
ئاسايى بەبەر چاوايەوە، لەپاشاندا تۈوشى بىزازى دەپىت و ناچار
بەرەو ئامانجىكىت ھەمول دەدات، ئەم ھۆيەش بۇوه بەم ھۆكارى كە
مروقق بەدرىزايى ھەموو تەمەنى رادەكت و ھەناسە بىرىيەتى تا مەدىن
پى دەگات و پىشى پى دەدات..!

يمكىك لە زانايانى بوارى كۆمەلناسى دەلى خۆشكۈزۈرانى مروقق
لەوەدایە و كەپىي دەوتىرى (كەم كردىنەوهى گرژىتى)، مروقق كاتىك
دەكمەويتە شوين مەبەستىكى دىارييكراو و لەسەرتادا ھەست بەگرژى
دەكتات، پاشان ھەست بەپشۇو خۆشى دەگات چەند سەركەھە تووبىت و
نزيكىتەوه لە مەبەستەكەئ، گەر تەگەرەيەك لەسەر رىگەي
پىشىكەھەتنى دروست بىت ئەوه ھەست بەبى تاقەتى و بىزازى دەكتات و

ھەمۇن دەدات سەر بىھۇي بىصەر ئەم توھەگەر دىھ بىھۇي
ماندووبۇونەكەى. بە ئەھۇپەرى خۆشحالى دەگات كاتىيىك بىمئامانجى
خۆي دەگات و گۈزىتى ئاسەوارى نامىنىت. بەلام ئەم خۆشىيە كاتىيىه
لەبەر ئەھۇي گۈزى و ئالۇزى بە شىيەھەكىت دەست بەدەركەوتىن دەگات
. . . سەرلەنۋى دەبىن دەست بە خەبات بىكانەوه.

پياوېك دەبىنى ماندووه بۇئەوهى بگات بە ئافرەتىك كە شەميدايمەتى،
وادەزانى ھەممۇ دلخۆشىيەكان لەھەدىيە بگات بەھەنە ئافرەتە، ئاواتە خوازە
لەگەلىدە بىزى لەزىز رەشمەلىك و دوور لەخەلگى و لەبىابانىك ھەممۇ
تەمەنیان بە پىكەوه بەسەر بەرن، بەلام ھىشتا نەگەيشتۇود بە
خۆشەويىستەكەى لەھەنە دوورە تا ئەم خۆشىيە كەم كەم بەردو
توانەوه دەروات، رەنگە پەرتەم بولاندىش دەست پېڭىتات، بۇيە
ھەر دووكىيان لەيەكتەرىزاز دەبن.

دەكىت ئەمە بەخوازىارى سەرەتەت و سامان و پلهى بەرزو
دەۋلەمەندى و ناودارى بۇوتىت.

ئەمەش پىشى استكىردىنەويە بۇ ئەم فەرمۇودەيە پىغەمبەر (د.خ) كە
دەفەرمىن (گەر نەھەن ئادەم شىويىك لە ئالىتون و شىويىك لەزىوی ھەبىت
خوازىارە كە شىويىكى سىيەھەمىشى ھەبىت، ھىچ شتىك ناخى نەھەن
ئادەم پىرناكەتەوه تەنها خۆل و خاك نەبىت).

ئەم ياساو رىسايە دەتوانىن زاراوهى ئەھۇي لى بىنىن (اللذة المتناقصة)

و اته (ناتهواوی نارهزوو) چونکه ههموو نارهزویهك دهی پایه بھایه
بھرمو ناتهواوی بروات پاش ئهومى كه چىزى لى ورددگريت.

باشترين نموونهى راسته قينه كه بتوانين ئاماژەن پېپكەمین بۇ
روونكردنەوهى ئەم رىسايە ئەمۇيش ئەو كەمسە برسىمە كە بۇ ماومىيەك
دوورە لەخواردەمنى، زۆر بە پەرۋىش بۇ نانخواردىن، وادمىزلىنى
دەستكەمەتنى نان ئەۋپەرى خوشىيە، لمراستىدا ھەمروايە دەستكەمەتنى
خواردەمنىيەكە خوشىيەكى گەورەيە، ھەست بە چىزىكى بى كۆتا دەكتات
لەخواردىنى، بەلام چىزەكە پارو بەپارو كەم دەبىتەمۇ، لمكۆتايىدا
دەگاتە پلهىيەك دوور دەكەوييەتەمۇ لە خواردەكە و تەنانەت لەپەرچاوى
قىزىھون دەبىت.

پوختەي و تەكە ئەمە دەگەيەنى خۆشگۈزەرنى لەمروقىدا رىئىھىيە، يان
دالغەيەكە لەدالغەكان، بەلام مەرۆۋ نازانىت، بەرڭەوندىش لەمەدaiيە كە
نەزانىت تاكو بەرددوام لەھەلپەمۇ راکىردىدا بىت بە درىئىايى ھەمۇو
تەمەنى، ئەوش دەبىتە ھۆى دروستكەرنى سەر رۇوى زەھى.

تهنها بـ سال حوان

دەلىن تەندروستى مرۆڤ لەسەر سى شىواز بەندە:

۱ جۆرى ئەو خوارىنەي كە مرۆڤ دەي�وات.

۲ جۆرى خەم كە مرۆڤ سەرقاڭ دەكەت.

۳ جۆرى وەرزش كە مرۆڤ ئەنجامى دەدات.

سوپاس گۈزارى خوادادىكەم لەبىر ئەوهى توانيم باشتىن جۆر لەم سى شىويھە لېلىرىم، لەخوارىنەدا حمز بە كولۇو ناكەم، مىوهە سەۋەزە تازەو نوى بەباشتى دەزانم، واخۇم راھىنتاوه بەدىرىزايى پەنجا سال تەممەن شەو خوارىنەم تەنها مىوهە سەۋەزى بىت.

لەپۈرى خەم و خەفتەھە، خۇم راھىنابۇو ھەرجى خەمى قورس و بەئازاربۇو لەمېشىكەدا دوور مەخستەھە، تارادىھەكى باش لەم بوارىدا سەركەوتوبۇوم، ئەوهەش بەوانە دەلىم كە خەمەكانىيان بەمشوين خۇياندارادەكىيىش، كام كەلگتان پىيدەگات، رۆزانى راپردوو دەروات و

چار بیکبار ناگذریت دوه، به همان شیوه ثیستاو داهاتووت دهروات و
ناگذریت دوه.

رنهنگه لیم بپرسی گاه مر (ف) چون له تواناید ایه خمهت له خوی دوور
بکاته دوه و هماندی گاهس هدن که له سروشیانه که خمه و خمهت به کوئن
نه لذتگرن به دور له خدالگانیاز.

بسهانی، هماندی گاهس نه شیوه خسله تهیان هله لگرتووه جیاوازن
له کمسانی ترو به بین ویستی خوی، سهرهای نهوش ده توانن کاریگمری
نه نازارانه که میگاهندوه گهر سدرنج بدنه نه دنیایه و مروق همکان
نه وانه که زیاون و دهزین تیایدا، هیچکات دمنه که وتووه له مروقدا که
کس سهرگه وتووبی بنه و او هنی و هیچ هله لمیه کی نه نجام نه دابی.
هه رو دها دهنگه وتووه که کاسیک لهزیاندا سهرگه وتووبی و
له پاشمردنی که لگی له سهرگه وتنه که و در گرتبی، به گشتی ههموو کرم
دهیان خوات له پاش مردن، به لام لیکدانه دوه خوا له سهر بنه ما یه که
جیاواز له بنه ما کانی سهرگه وتن له دنیایه دا، مروق ده بی بهد ده ام
نه ده دوباره بکاته دوه که شاعیر دهیلی:

ههموو شتیک چگه له خوا پوچو ساخته دیه
ههموو نازیک بی گومان له ناو چووه.

کاتیک دیینه سهر باسی سیه هم له باره چاکر دنه دوه ته ندروستی
له مروقدا، نه دیش و درز شکر دنه، ده بی نه ده به یاد بھینه دوه چونکه

زۇرگىنگە بۇ مىرۇق بەتايمىتى بۇ يەسالاچچووان، لەسەرتايى
گەنجىيەتىمدا گىرنگىم بە وەرزش نادا، پاشان ھەستىم بە گەورەسى
ھەلەكەمكىد، وەرزش بىنەمايىھەكى زۇر گىنگە بۇ لەشساغى و مىشك، لە
سالى ۱۹۴۶ دەستىم بە وەرزشى رېكىردىن كردو رۆژانەش بەردىۋامبۇوم
لەسەرى.

بەتەنەنە وەرزشى رېكىردىن ناكەم بەلەم كەم كەم راڭىرىنىش دەكەم،
ناتۇنەم لەجادەكان وەرزشەكەم ئەنچامبىدەم وەك خەلکانى ولاتە
پېشىكەوتۇوەكان، لەباخچەمى مالەكەم وەرزش دەكەم، كەرەتىكىيان ويستىم
لەسەر جادەكان رابكەم بەلەم لەو بىرۇكەيە دووركەوتەمەوە لەپەر
لۇمەى خەلکى و گالتە پېتىرىنىان، ھىواي ئەۋەم ھەيە كۆمەلگاڭاكەمان
رۆزىك بگات بەئاستى ئەو كۆمەلگا پېشىكەوتۇوانە لمرووی ئاسايىبۇونى
وەرزشىكەن لەسەر جادەكاندا.

داواكارم لەخواي گەورە تەممەن دەرىز بگات تا ئەو رۆزە ببىنەم و لەگەن
وەرزشكارەكان وەرزش بکەم.

من لەكاتى رېكىردىن و وەرزش كەرنىم زىكرى خوادەكەم لەھەممو
ھەناسەيەك كەھەلى دەمژم، باوھەم بىتمەوە بەھەۋى ئەو ھەھوايەى ھەلى
دەمژم باركىراوه بەيادو زىكرى خواو دەبى كەلەك بە تەندرۇستىشىم
بگەيەنى و زيانى لى دوور بگاتەوە.

باوھەم بەخوا باوھەپىكى سەلىئەنەرەو بىگومانە، باوھەم بەھەۋى كە خوا

وەلامى نزاو پارانەوهى كەسىك دەداتەوه كە لىنى دەپارپىتەوه بىن ئەمە
پىويستى بەراسپېرىك و تاكاكارىك بىت، ماناي ئەمەيە جىاوازم
لەكسانىك كەراھاتوون لەسەر گفتۇگۈركەن لەگەل خوادا لەرىگەى
راسپېرىو تاكاكارىكەوه، لەبەر ئەمە لە قورغانى پىرۆزدا ھاتووه دەلى
(ادعىنى أستجع لەم) واتا داوم لىبىكەن و لىم بىپارپىتەمە وەلامتان
دەددەمەوه.

بەلام ئەم ئايەتە زۆر كەس زۆر بەباشى لىنى تىناگەن، ئەوان راھاتوون
لەزىيانىاندا پەنابەرنە بەر راسپېرىك كاتىك پىويستىمكىان دەبىت لاي
دادوھرىك ياخود دەسەلات دارىك، واش لەخواڭمىشتۇون كە ئەمۇش
وەك دەسەلاتدارى سەردىمى خۆيان وەلامى كەس ناداتەوه تا تاكاكارىك
لەنیواندانەبىت.

خالىكىتەر ھەيە جىاواز لەخەلگىت من بىرى لىندەكەمەوه، ئەوان
دەخافلىنى بەندايەتى لەگەل خوادا تەنها بەمشىۋە، دەبىت لە
پەرسىتشىدا راران تارادھىك خواو نزىكبوونەوهيان لىنى لەبىر دەچىتەوه،
ئەم رىڭايەيش سوق گەران پىدا تىپەربۇون، ئەمەش بۇوه ھۆى
دروستبۇونى ململانى لەنیوان سوقى گەران فەقىكان.

من خۆم ئارەزووى رىبازى سوقىيەكانم لەبەندايەتى كىردن و گفتۇگۇ
كىردن لەگەل خوادا، ئەمەش وايىرد نويىز بۇ خوابكەم لەسەرپەرى
مەلاكان لەكاتى خۆر ئاوابوون لەھەندى رۆژكەن، بەتايدەتى كەھەندى

جار ھەورى پىدرت و بىلاو بە ئاسمانىھەوبۇو تىشكى خۇرى
ھەلدىگەر اندهو، ئەم دىمەنە جوانانە نزىكم دەكەنھەوە لەخواو
پالېيۇھەنەرە بۇ ئەوهى زىاتر لىنى بىپارىتمەھەوە و پاشى پىنبىھەستم.

بەداخھەوە دەلىم ئەم جۇرە نويىزكىرىنە خەلگانىك ھەن لىنى رازىينىيەن،
بەتايبەتى ئەو راراو دوودلانە، كەرتىكىيان يەكىن بىتىمى لە و شىۋە
سوْقى گەرانەيەدابووم، ھاولارى كردى سەرمەتە جىنۇودان و دەمى
بەوشەي ناشىرىن كردىھە و جىنۇى بەنويىزكەمدا، ھىچ وەلامىكىم پى
نەبۇو تەنها ئەوهى (پەنا گىرن بەخوا)

كەرتىكىيان پرسىياريان لىتكىرىدم دەربارە ئەم نوسەمرو روناكسىرانەي
كەپاداشتىيان وەرگرتۇوه لە ژيانيانداو ھەنىتىكىيان لەپاشەردىيان
وەريانگرتۇوه، داوايان لىتكىرىدم كە جۇرە ئەم رىزلىتىنانە دەممەوى دىيارى
بىھەم، پاداشتى پىشەردىن يان پاشەردىن.

لەپاش ئەم ھەممۇ تاقى كردىھە تالانەي لەزىياندا پىيىدا تىپەرىم
ھەست دەكەم ھەردۇو جۇرە رىزلىتىنانەكان بەكەلگى مەرۆڤ نايەت
بەتايبەتى كەپىيەكانەت لەدەركاى گۈردىبىت.

بەپىي دەربىرىنى گشت خەلگ، بىريارمدا ھەر جۇرە بەخشىشىڭ
رەتكەمەھەوە لەھەممۇ ژيانمدا بەھەرھۆيەك لەھۆكەن ئاراستەم بىرىت،
دەلىام كە ھىچ سوودىكىم پى ناگەيمەنى لەم دوا رۆزانەي ژيانمدا، ھەر
رىزلىتىان و پاداشتىك گەر بەھۆي ھەر ناوبانگىك بەدەستىتى لەكۆتايى

تمهمندا شوه (چاکمه‌گه‌ویش دعیری و دک (ئامبو فیراسی حەمدانی)

دەللى:

هات و ئاوكۇي مردىن لە نىۋانماندابىه و

بەراستى ويستى پىيم بىگات، گەيشتتىش بى داده.

رېزلىتىنانى پاشمردىن بىكەلگەم نايىمت، ئەم مەرۆفە لەپاشمردىن

دەڭمەرىتىمۇه بۇ لای خواوەندى و يەكسانە لای رېزلىتىنانى بۇ يكىرى يان

نا، لەبىر ئەمۇدلىپەرسىنەمۇھى خوا لەكۆتاينى دايىھە، وەك لەپىشدا

ئاماڙەم پىكىرد، لەپاشمىر بىنهمايىھەك دروست دەبىن جىاواز لەو بىنهمايىھەي

لەسەرىيدا راھاتووين لەدونيادا.

كەرەتىكىيان پرسىياريان لېكىردىم، ھۆى چىيە تا ئىستا مۇوى سەرم

بەرەشى ماود، سەرەرلىپى ئەمۇدلى تەممەن گەيشتۈوه بە ھەشتا سالى.

ھىج و دلامىكى گونجاو نادۇزمەمۇه بۇ ئەم پرسىيارە، زۆر كەسم بىنى

تەممەنيان لە سىسالىدaiيەو رەنگ و مويان سېپىھە، بەلام ھەندى كەس

ھەمە ئەممەن زۆرەو مۇوى سەريان وەك خۆى رەش ماوەتەمۇھە.

بەھەر حال مانەمۇھى توکى سەر بەرەنگە رەشەگەي خۆيەمۇھە زۆرتر

زىانى پىيگەياندۇوم لەمۇھى كەلگەم پى بىگەيمەنى، سېپى بۇونى مۇوى سەر

ئافرەت دوور دەخاتەمۇھە لەپياو، بەلام شەكۈدارىيەك دەبەخشى

بەخاونەگەي، دان بەھەدە دەنیم لەم قۇناغە درەنگە ئەممەندا سل

لىكىرنەمۇھە و شەكۈدارىيەم پى باشتە لەنزيك بۇونەمۇھى ئافرەت لىيەم.

دۇوقاقي

لەكتىبەكانم لەسەر كۆمەلگاي عىراقى ھەممۇ بایەخ دانم لەسەر دوو
رېپەر بۇون ئەوانىش، دووفاقى كەسايەتى و مەملانىي دەشتەكىتى و
شارستانىيەت).

ئەوهى جىنى داخە باسى دووفاقى كەسايەتى لەلایەن زۇركەسمەوه بۇوه
بەمايەى خراب حالىبۇون، بەھەمان شىۋە مايەى پەزارەيە لەھەندى
لایەن لەدەرەوهى ولات بۇ ھەندى كەرسەتەي دوور لەزافىست
بەكارەھىنراوه و لىكۈلىنەوهى لەسەرکراوه دوور و جياواز لەو مەبەستەي
من ويستومە پىيىگەم، بۆيە لەسەر دانە كانمدا بۇ دەرمۇھى ولات بەپىنى
توانا ھەولى وەلام دانەوهى چاڭىرىدى ئەم لىكەدانەوه شىۋاوهم كردۇوه.

ئەو لایەنە مەبەستدارانە وادەزانىن كە دووفاقى كەسايەتى
لەكۆمەلگاي عىراقىدا وابەستەيە، ئەم بۇچۇونەش من نەمۇتۇوه،
چونكە ھىچ لىكۈلەرىكى كۆمەلناسى ئەم جۇرە راڭمیاندىنائى
راناكەمىيەنەت، بەشىۋەھەكى زانستى دووفاقى چەمسپاوه و لەھەممۇ

کۆمەلگاکاندا ھەيە، بەلام جىاوازى ھەيە لەتوندو تىرى و پانتايى
بلاوبۇونەوە بەپىي بازودۇخ لەكۆمەلىكەوە بۆكۆمەلىكىت.
دۇوقاقى كەسايەتى لەسەردىمى عوسمانىدا بەزەقى دىاربۇو، كەسىك
لەوكاتە گۈئى بىستى دووجۇر وتار دەبۇو، يەكىكىان ئايىنېبۇو باس
لەرھۆشت بەرزا دەكردو سەبرگەرن و خۆپارىزى و برايمەتى و دونيا
نەويىستان و خاكىبۇوبۇون، بەلام لەرروويەكى ترەوه دەبىنى خەلگى رىز
بۇ (چەقاوەسۇو) دادھىن و پىي دەوترا كابرا (شىرەو پىاوەكە پىاوە)،
(براوەيەو و لىيى نابىدرىتەوه) ئەگەر رىيىكەر زەھى لەڭىز پىيى
دەلەرزىت) .. هەت.

بۇيە ھەندى خەلگى لە سەردىمەدا تۇوشى دۇوقاقى ھاتبۇون دەبىنى
ھەندى دەركەوتىن (لەخواترسبوون) باسيان لەخراپەي دونيا دەكردو
ھەرچى چاوجنۇكى و لووت بەرزا و دەست درېزىكەرنىكىشيان بۇ سەر
مافەكان رەتەدەكرەوه، بەلام ھەندى كات (چەقاوەسۇو) بۇون نازيان
بەدەستە بالاين و زيرەكىانەوه دەكرد، بەھىزى بازوويان لافو گەزافيان
بەسەر كۆمەلگەدا دەكرد.

دەپى ئەۋەش لەيادنەكەين كەھەمۇ خەلگ لەسەردىمەدا بەم
شىوەيە نەبۇون، ھەندىكىان بەراستى لەخواترسبوون دېرى رەۋشت
ناشىرىنى و چەتەبىي دەوستانەوه، بەپىيچەوانەشەوه، ھەندىكىت ھەبۇون
لە ناوهنەدەباپۇن ئەوانىش توشى دۇوقاقى ھاتبۇون بەلام بەخۆيانيان

ئازانى.

بەم بۇنەيەوە باس لە لىدوانىڭ دەكەم لە نەجەف ئەنجامىدا پېش
چەند سالىڭ لە مەوبەر لە زىر ناونىشانى (كەسايىھتى نەجەفى) كۆباسى
ئەو لىدوانەش ئەمەبۇو كۆمەلگاى نەجەفى لە سەردىمى عوسمانىدا
كراپۇن بە دووبەشى دىز بەيەك ئەوانىش (الزقرت) و (الشمرت)،
زۇركات شەپى قورس دروستىدبوو لە نیوانىاندا، براوەكان مالى
دۇرەتكانىان دەرزى، بەھەمان شىۋىھى كە ھۆزە دەشتەكىھەكان لە بىابان
ئەنجامىيان دەدا.

شىخ جعفر محبوبىيە بۇمان دەگىرپىتەوە لەكتىبى ئىستاوا راپردووى
نەجەف، لە سالى ۱۲۲۲ كۆچى واتە دەكاتە ۱۹۰۴ زايىنى ئامادەي شەپىكى
زۇر بىندا بۇو لە نەجەف، پالەوانەكەي پىاوىتكبۇو بەناوى (عزىز باقر
شام) لە (شمرت) بۇو، ئەم پىاوه ئازايىتىيەكى كەم وىنەي ھەبۇو، توانى
چەند پىاوىتكى ناودارو ئازاى (زقرت) بکۈزى، بەلام لە ئاكامدا خۆى و
ھەردوو كورەكەي كۈزان.

بەم شىۋىھىيە سەرگەوتى يەكجاھرلىقى بە دەست (الزقرت) كەوت، شىخ
دەلى: بەچاۋى خۆم بىنىيم براوەكان شتومەكى نايابى مالە دۇرەتكانىان
دەرزى و قالى ناومالەكانىان چۈن راپىچ دەكرد.

شارى نەجەف لە وەكاتە ئەم ھەموو جەنگە ناوخۇيەي بە خۆوە
دەبىنى كەچى ناوجەيەكى ئايىنى زۇر گەورەشبوو، زۇربەي قوتاپخانە

ئایتیەکان لەویدبۇون، سەدان قوتابى و پیاوانى ئاینى لەۋى دەزىان،
ئەمەش بارودۇخىكە دەپى دووقاھى كەسايەتى دروستىكەت لەھەندى لە
تاڭەكان، ئەوان لەسەر ئەم بىتمەيە دروست دەپىن رېزگرتىنى
دابونەرىتى كۆمەلگا لەرروويەك بىت و رېزگرتىنى ئاینىش لەرروويەكى
ترمۇه بىگىرىت.

دەتوانىن بلىڭين بەشىۋەمكى گشتى پیاوانى ئاینى رەشت بەرزو
ئايىن داربۇون، نىداتەنە نەرىتە عەشائىرمەكانيان دەگردو بەرەشتى
جاھىلىيەتى پىش ئىسلاميان دادھتاو رىيان لى دەگرت، بەلام ئەم جۆرە
رەشتانە لەوكاتەدا لەناوهەندە گشتىمەكان، مايمە خۇھەلگىشانبۇو. ئايى
كەسىكى ئاسايىن چى پى دەكرى لەئاستى ئەم كۆمەلگا لېكجياوازەدا،
ھەندى كات خۆى دەبىتىتەمە كەوتۇتە ناو پابەندبۇون بەنەرىتە
كۆمەلگايىمەكان و جارى تريش لەناو نەرىتە ئايىنەكاندا.

تکام وايە لەخويىنەر ئەم باسە بەخرپەباسكىرنى نەجمەن دانەنى
لەبىر ئەودى زۇربە شارەكانى ترى عېراق لەسەردەمى عوسمانىدا
بەشىۋەمك لە شىوەكان لەھەمان بارونۇخدا بۇون، چونكە شەرى
ناوخۇ لەكۈلان لەھەمان شارىك ھەبۇو، ھەزايى دېنى و وتارى ئايىنى
بەھەمان شىوەبۇو، بەقىرىنى دەزانم سوپاس و پېزانىنم پېشىكەش بە
خەلگى نەجمەن بىھم لەبىر ئەودى لىنۇانەكەم بە گىانىكى فراوان و
وەك باسىك لىم وەرىگەن، دەيەتى و مشتومەر كەنەيان لەسەر ئەنجامدا

تەمنا بەپېشى سئورى زانستى باسەكەيە، گەر لەشارىتكىر ئەم لىدوانەم
پېشىكەش بىرىدىيە، رەنگە خەلگەكەي ئەستىرەتى چىشتەنگاۋىان
پېمىنىشان بىرىدىيە!

ھەندى كەس وا دەزانن دوروپى و دووقاقى كەسايەتى يەك شتن،
راستىش ئەمەيە دووروپى و دووقاقى كەسايەتى دووشىۋەت جىاوازن،
دووقاقى بى ئەستە خاونەكەي ھەستى پى ناکات لە زۇربەت كاتدا،
بەلام دووروپى خاونەكەي ھەستى پى دەكات و بە مەبەستەوە ئەنجامى
دەدات لەپىناو بەدەستەيىنانى دەستكەمەتىكى تايىمت بۆ خۆى.
ئەويش لەو كۆمەلگايانەدا پانتايى ھەمە كە دەسەلاتى چەمەسىنەر
دەستەبالا يە و دېمۇگراسى تىيىدا لاوازە.

ئەمە كۆمەلگانە كەمن كە دووقاقى و دووروپى بەپېكەوە تىيىدا
دەركەووتون، ئەمەش ماناي ئەمە نېيە پەيوەندى راستە و خۆ
لەنیوانىيادا ھەمە، ھەر يەكمە هۆكاري تايىبەتى خۆى ھەيمە ھەر
يەكمە ئەنجامى تايىبەتى خۆى ھەمە جىاواز لەوھىت لە نېو كۆمەلگادا.

گەر تىروانىنى منتان دەمۇ ئەربارە كۆمەلگاى عىراقى لە بارودۇخى
ئىستايىدا لەرروپى دووقاقى كەسايەتى، راستى، ئەم باسە پانتايى
دوورودىرىزى ھەمە و نەمتوانى بەشىۋەتىكى تىرۇ تەسەل لەھەمە مۇ
رووهكانى بکۈلمەمە، خوازىيارم لە لىكۈلەرمە گەنچەكان تەواوگەرى
ئەوبىن كە پېرەكان دەستىيان داوهتى.

ئەۋەى سلى لى دەكەم ئەويش ئەۋەيە (تىرمو چۈلەكەكمانلى
ونبىكەن) زۆر گەشىپىن لە لىكۆلەرەوە گەنچەكان و ھىوام پەتھوە بەھوھى
بىتوانى ئەركى خۇيان لەم رىبازەدا بەئەنجام بىگىيەنن و ئەۋەى لىنى
ئەترىسم ئەۋەيە جادوو گەران دەسەلاتدارىن، ئەوانەمى دەقىپىن لەكەن
ھەر قىرەلىدەرىك و لەكەن ھەممۇ بايەك لاردىبىنەوە، زۆرمان نالاند
لە وجۇرە كەسانەسى سەردەمى خۇماندا، ئەوانىش بەداخىكى زۆر دوھ
لەھەممۇ سات و سەرددەم و شوينىكدا ھەن.

ملعالنىي نېوان دەشته كىيتسى و شارستانىيەت

لە نوسىنەكانم دەربارە كۆمەلگاى عىراقى دەچەمىسىر ئەم باسەى ئەم
كۆمەلگايدە لە تەنجامى دەستكەوتى مەملانى و تىيەلچوونى شارستانىيەت و
دەشتەكىيەت لەپەرامبەر يەكىيدا دروست بۇوه، ئەمەش بە بۇچوونى
ھەندى كەس رۇچوونە يان چەمك گرتنه لەلىكۈلىنىمۇه.

تکام وايە ئەم بۇچوونە پىنى گەيشتۇوم دەربارە كۆمەلگاى عىراقى
ھېچ بەدگۈييەكى تىدانەبى بۇ كۆمەلگاکە و وەك ھەندىك لەرەخنەگان
بەخەيالىاندا ھات و تووشى تورھىبىوون، ئەمەر راستىيېت ھەمۇو
كۆمەلگايدە لەدوونىادا پاشكۈزى ئەم بارودۇخىيە و لەپىشىدا پىيىدا
تىيەر بۇوه دروستبۇوه، گەر مىزۇوی ھەر كۆمەلگايدە بخويىنىتەمۇه
دەھىيەت كەچۈن لەدەستكەوتى بارودۇخى پىشىوودا دروستبۇوه و نابىئى
كۆمەلگاى عىراقى لەم بىنەما گشتىيە جۇدا يەكمىنەمۇه.

ئەم تايىبەتمەندىيە عىراق حىاڭىدەكەتسەدە لەكۆمەلگاكان. كەلانكى
شارستانىيەتىك بۇودو لەھەمۇو شارستانىيەتكان كۈنترە لە مىزۇوی
مرۇقىدا. بەدرىزى امىزۇو جار لەسەر جار پىشكەمۇتوووتر دەبۇو، بەلام
لەھەمان كاتدا دەكمۇنەتە لېوار بىيانىتىك بېرە لەھۇزە دەشتەكىيەكان، ئەم

هۆزافنهش راهاتبوون لەپاش لاوازبۇونى شارستانىيەت و دروستبۇونى دەرقەمتىك و دزە بىكمىھ ناواھو، دواجىار نەرىتى و دەسەلاتە كۈنەپەرسىتىيەكان بەسىرىيەندا بىسەپىنى.

دواھەمین پېشکەوتى شارستانىيەت لەعىراق لەچەرخى عەباسىدابۇو، لەوكاتەي دەولەت لەسەددەي سىزدەھەمدا كەوتە دەست مەغولىيەكان، ماودى لاوازبۇونى شارستانى بەسىر عىراقدا ھات و تەنگىرىن ماوھبۇو پېيىدا قىپەرى و بۇ ماودى شەش سەددە درىزە خايىاند، لەوماودىيەدا نەرىتى عەشايمەرى و دەشتەكىتى بەسىر عىراقدا زالبۇو، كارىگەرى لەسىر زۇر كەس دروستىكىد بەتايىبەت لەلادىكان، گەر خەلگى شارەكان كەمەر كارى تىكىرىدبوون لەبىرامبىر دەھاتنىشىنەكان و دەشتەكان.

بەشىۋەيكى گشتى شارستانىيەت لەسىر بىنچىنەي دەسەلاتىكى هەرىتى بەھىز دادەنلىق، توانىي پاراستنى گيان و مالى ھاولاتىيانى بى لەھەمۆ ناوچەكانى ولاتدا، لەلاوازبۇون و نەبۇونى دەسەلات، خەلگى ناچار دەبن پەنا بۇ نەرىتە عەشايمەرىيەكان بەرن بۇ پاراستنى گيان و مالىيان، ئەمەش لەكاتى لاواز بۇونى دەسەلات روويىداو بۇوه ھۆى رووخانى دەولەتى عەباسى، تاجەنگى جىھانى يەكەم درىزە خايەند.

من فريايى كەمى لەو پاشماوھى كەوتەم لەتەممەنی مندالى لاويتىيەدا، گۈئ بىستى ئەوانەش دەبۈوم كە لەخۇم گەورەتربۇون و زۇر لەسىر ئەو باسانە دەدوان، ئەو نەرىتەي زالبۇو بەسىر كۆمەلگادا نەرىتى تورەيى ھۆزەكان و گەرەكەكان بەرامبىر يەكلىيدا، تەنانەت مالەكانيشى گرتبۇوهە، يان نەرىتى تۈلە سەنندو شىۋىدارى و پاكىرىدەنەوە شورەيى و مىواندارىتى و مافى دراوسىتى گىرتىن و ئەتكىرىنى يەكترى و هەند، بەلام لەوكاتەدا ياسا

هىچ كاردانهودى باشى نەبۇو بەسەر ژيانى هاولاتىاندا، ئەو كاتە شانازيان
پەخۆيانەوه دەكىد كەپىچەوانەى ياساييان دەكىد، ھەركەس ھاوكارى
دەولتى بىرىدىيە ئەوه بەسىخوريان دادھناؤ قىتىان لەپەرامبەردا
دروستدەكىد.

خەلگ لەو سەرددەمەدا راھاتبوون نەچن بۇ دام و دەزگا دەولەتىەكان
بۈشكەتكەرن كاتىيەك دەستدرىيەتىيەكىان دەكرايەسەر و پشتىان بەھېزى
خۆيان و ھۆزو بنەمالەكمىيان دەبەست بۇ وەرگرتەنەوهى مافەكانيان.
ھەلۋەشاوهىيەكى بى رادە بەرپلاوبۇو لەدامودەزگاكان، تاوانبار بەئاسانى
رزگارى دەبۇو لەسزا لەرىگەى بەرتىلدا، دەسەلات گرنگى نەدەدا بەوهى
خەلگى چى لەگەل يەكتەدەكەن گەر بەرددوام لەسەر پىدىانى باج و بەرتىل
بن بەكارەمندەكان.

ئەم نەرىتائە باوبۇون لەناو خەلگىدا لەپاش كوتايىيەتى ئەو ماۋەيەش،
بەلام ھېواش ھېواش بەرەو نەمان دەرۋىشت لەزىز كارىگەرى
دروستبۇونى دەسەلات و ناوهندو ھاتنى شارستانىيەتى نۇي.
دەتوانىن بلىن ئەو ماۋەيەى لەپاش جەنگى جىھانى يەكەم بەسەر
عېرآقداھات مەملانىيەكى سەختى بەخۇوه بىنى لەنىوان نەرىتى
عەشايەرى بەرپلاوى ئەو سەرددەمە و نەرىتى شارستانىيەتى تازە
دەركەوتۇو، ئەم مەملانىيە لەگشت ناوچەمەكى عېراق بەدىدەكرا. بەلام
جىاوازى لەتوندى و لاوازى ھەبۇو بەپىي بارودۇخى ناوچەكە لەررووى
دوورى و نزىكى كاردانهودى كۆمەلگا بەسەرىدا.

ئىمەش بەم قۇناغەى پىيدا تىپەرەدەبىن دەبىن گرنگى زۆر بەم مەملانىيە
بىدەين، دەبىن ھەولى يارمەتىدەنلىرىسى شارستانىيەتى نۇي بىدەين بۇ

درووستبوون، دهیز دژی نهریته عەشايمەريه كۆنەكان بۇھىتىنەمەوە كەم بايەخى بىكمىن لەناو كۆمەلدا.

ھەولەمدا چەند نموونەمەكى راستەقىنە بەينىمەمەيد لەسەر ئەم نەرىتانە لە و تارەى كەپىشەشمەركىد لەكۈنگەرە سىيەھەمى كۆمەلنىسە عەربەكاندا كە لەبەغدا دامەزرا لەكۆتايى (مانگى ۱۰ سالى ۱۹۸۹) لېرەش چەند خالىك دەھىئەمەوه بەرچاوا لمگەل روونكرىنەمەوەكى كورت بويان:-

۱- پالپەستۆيى لەننیوان خەلگىدا لەكاتى چونە شويىنىك يان سەركەمەتنى پاسىك يان رىز نەدان بەو رىزبۇونە لەھەندى شويىندادو ھەولى پىشبرىكى كردن لمگەل ئەوانى تردا، كە دەبىتە هوى پالپىوەنان و دروستبوونى دەنگە دەنگ لمگەل ئەوانى تردا.

۲- پىشبرىكى لەننیوان ئەم ھاپىيانەي كاتى پارەى پاس بۇ يەكتى دەدىن، ھەركەسە و دەيەوى لەويىر دەستەبالاتر بى لەشكۈدارى و خۇدمەر خىستن، ئەم جۇرە كەسانەش ئەم شىۋە مامەلەمەيە لمگەل خۇياندا دەگۈزىنەوه بۇ دەرەوهى ولات و دەبنە مايەى گالتەپىكىردن و دەگەمنىان لەو ولاتانە.

۳- زىدەرەوى لەسازىزەنى خواردەمەنى و شانازىكىردن پىوهى لەبىرددەم مىوان، لەسەر خاودەن مالىش ئەمەدە زۇر لەمەنەنەكە بکات بۇ ئەمەن نابىخوات و لەسەر مىوانىش ئەمەدە واي دەربخات كە بەباشى ناندەخوات، پاشان ھىلەنجدان دەستپېيدەكەت بەشىۋەيەك ھەندى كات دەبىتە مايەى قىزەوەنى.

۴- راھاتنى ھەندى خەلگى لەسەر تىكىدانى ئاودەست شتە و مەكە گشتىيەكان وەك كوشى تەلەفۇن و دارى باخچە گشتىيەكان و سەيرانگاكان،

يان دراندى كورسى پاسهكان و راهاتلىان لەسەر پىچەوانەكىرىنى بىرىارو
رىئىمايمەكانى دەولەت.

۵- (فېنگ) كىردىن و تفکىردىن و فېرىدىنى پاشمەركان لەسەر رىنگاو بانەكان
ھەرچۈنىك بۇيان رىئك بكمۇئى زۇر كات توپكىلى مىوهش لەناورىاستى رىنگا
قىرىئى دەدەن كە دەبىتەمايمە خلىسكانى ھاولاتىان و بە ئازار گەيانىدىان.

۶- ئارەزووى خاوهەن پىشەو دوکاندارەكان بە خەلەتانى كېرىكاران لەسەر
لىكىردىن و يان درۆكىردىن لەگەلىياندا يان بەكارەتىنى كېرىكاران لەسەر
كارىئىك و چاودىرى نەكىرىنى، دەبىتە مايمە كەمەتەخەمى لەكارو
لەكەداركىرىنى كاردەكە.

۷- كارىگەرى نەرىيتى خزمايمەتى و دراوسى و پياوهتى و تاكاكارى لەكارە
گشتىيەكاندا، ئەو كارەمندە دووربى لەۋەلامدانەوە ئەم رەفتارانە بە
پىّى پىويىست خەلگى بە ناپىاواو دوور لە خزمايمەتى دادەنرى.
ھەندى لەرەخنەگران بەوه تاوانبارم دەكەن لايەنە خراپەكان بەتوندى
دەگرم لەكۆمەلگاڭاڭەمانداو لايەنە باشەكان لەبىر دەكەم، بەومانايە
پىچەوانەي رىبازە زانستىيەكان دەكەم لەھەممو لىكۈلەنەوەيەك كە
ئەنجام دەرىت.

(من لەگەل ئەم ووتارەدام) رىبازى زانستى باس لە ھەردۇو چەملەك
دەكەت لەھەممو لىكۈلەنەوەيەك كە ئەنجامى دەدەت، راستىش ئەوەيە
كۆمەلگاڭاڭەمان وەك كۆمەلگاڭاڭانى جىهان چەمكى باش و خراپى بەيەكەوە
تىدایە، بەتهنها منىش داکۆكى لەسەر لايەنە خراپەكانى ناكەم، بەلام
ئەوە ھەلۋىستى ھەممو لىكۈلەرە كۆمەلناسىيەكانە لەجىهاندا كاتىك
كىشەكانى كۆمەلگاڭاڭەيان شىدەكەنەوە.

نیمه کاتیک خویندنموده لمسر کۆمەلناسە نەگادیمیمکان دەگەین کە
چۈن باسى خراپەی کۆمەلگاکەيان دەگەن دەبىتىن چەند سەپىرە،
سەرەرای نەودى دان بەمۇدا دەنیئن کۆمەلگاى نەممەرىكى گەمىشتووه بە¹
پەلەمەكى بەرز لەپېشىمەوتى پېشىمەن و شارستانى، بەلام باس لەو لادانە
خراپانە و بەدرەوشتىيە و بۇگەنى و جياوازىيە رەگەزىمەش دەگەن، لەم
بارەيەشەمود بەئامارو لېكۈلىتىمود دېنەمەپېشەمود كەبۈوه بەمايمەن
سەرسۈرمان بۇ کۆمەلگاکان.

لېكۈلەرى کۆمەلناس، لەھەندى روو وەك پېرىشك وايە، پېرىشك ھەندى
كەت گرنگى زۇر بەلېكۈلىنەمود لەمسر نەخۇشىمەكان دەدەت، لەنئۇ
خەلگىداو چار سەھى دەگات، لېكۈلەرى کۆمەلناسىيش دەپى نەنjamى
بدات.

زۇر سوباسى لېپرسراوان دەگەم، ھېشتۈيانە رۆزئامەكان
خراپەكارىيەكانمان بەراشقاوانە بلاۋىكەيتىمود، نەمەش ماناي نەھەيە
بەراسىتى بەرەو شارستانىيەت دەرۋىن، ئەم سەرددەمانە بەسەر چۈون
خەلگى گۈز لەچاڭەكانيان بىگرى و لەلايەكى تەرىشەمود خراپەكانيان
لەبىر بکەن، ھەموو کۆمەلگايمەك ھەر چەند گەورەبىت ناڭرى لەھەندى
خراپى تايىبەت بىبەش بىت. چونكە وەك لە كۆنەمود و تراوه تەواوى
(كمال) تەنها بۇ خوداوهندە.

(الخارقية)

له راده به دری

لە سالى ۱۹۰۲ كتىبەكەم بەچاب گەيىشت بەناوى (لەرادبەدھرىيە بى
ھەستىيەكان) باسى لەزانستى پاراسىكۆلۆجى دەكردو من ناوم نابوو
زانستى لەرادبەدھرى، ئەوش يەكەم كتىبە بە زمانى عمرھى دەربارەي
ئەم زانستە نويىيە بەدەركەوتۇوه، پرسىياركەش ئەۋەيە ج
پەيوەندىيەك ھېيە لەنیوان ئەم زانستە و زانستى كۆمەلناسى كە
ئەممەيان پاسىكى تايىباتە، چى وايلىكىردىم گرنگى بەم باسە بىدەم پىش
نوسەرانى تر؟

زانستى لەرادبەدھرى، يان (پاراسىكۆلۆجى) كە بەزمانى بىيانى
ناودەبرىت، پەيوەندىيەكى تۈكمەنلىكەن رەتكەنلىكادا
ھەمەن بەتايمەتى لەو كۆمەلگە دواڭەوتۇوانەي تازە دروست دەبن، ئەم
زانستە دۆزراوەن ھەندى كەسە، خاوهن دەرۋونى بەھىزىن، ئەم

توفانیا نهش لەر ابر دوودابوون نیستاش هەر ھەن، ھەندى لەخەلگى سادە
بەوە پشتراستى دەكەنمۇھە كەمکر دەۋە جەنۆگە بىت، يان سىچەرە و يان
شى سەپىر و سەمەرە بىت و بەھەندى ئەفسانە رىگەيان بۇخۆشىرىدۇھ
لەنناو خەلگىداو ھەموئى خۇپار استىيان لېيدەكەرد بەھەندى نوشته و
جانوو، ئەوضۇش بۇوە ھۆى پەيدابوونى پېشەي كەنەنمۇھە فال و
پەيوەنلىكىرىن بەجەنۆگە بەمۇتەي خۇيان و نووسىنى جادو شتىز بۇ
چار سەرگەرنى، نەم پېشەيەش شىوەي جادو گەرى لەخۆدەگىز و فىل
لەھەندى نەزەن پى دەكەرى، بۆيە كار دانەمۇھە دەر وونى و كۆمەلگائى
خەپىن لېيدەكەنمۇھە.

رۆز انس مندالى خۇم بەيادىتەمۇھە، ھەندى كات دەمبىقى كەسىك لە
كۈلانەكاندا نەرۇپىس بانگى دەكەرد بەخۆى دەھوت من (فالچىم فال
دەكەنمۇھە، فالچىم فال دەكەنمۇھە) ھەرومە گوئى بىستى ھەندى
نَاوبۇوم بەخۇيان دەھوت ھالكەرمۇھە ئەوانىش نەم پېشانەيان لەئەستۇ
گىرتىوو كەپىشىز باسمانىكىرىد. جارىكىيان لەگەل دايىم بۇلای پەكىكىيان
چۈوپىن، بىنېيم خەلگى پەنایان بۇ دەپردىن بۇ چار سەرگەرنى
كىشەكانيان وەك چۈن نىستا پەندا دەپەنە بەر پېزىشك بۇ
چار سەرگەرنى نەخۆشىمەكان.

شايدىنى بىر ھېنانەمە كە ئەم پېشەيە تەنها لەئاستى كۆمەلگاكەماندا
بلاونەبۈونەبۈو، بەلام نەم جۈزە پېشانە لەھەمەمۇو كۆمەلگاكەماندا بلاۋەھە

تەنانەت لە وولاتە پېشکەوت و تەگانى شدا، بەلام جىاوازى لە رادەي
بلا ئوبۇنەمەدی بەمېنى پېشکەوت تى شارستانىيەتە لەو كۆمەلگا يانەدا،
ھەر چەند كۆمەلگا پېشکەوت تەربىيەت لە رووى شارستانىيەت
بلا ئوبۇنەمەدی ئەم جۆرە پېشانە كەمتر دەبىيەت، سەرەراي ئەمەش
ناكىيەت بە تەواوەتى چۈللىيەت، ئەمەش دەبىيەتە ھۆى ئەمەدی لە مۇلاتە
پېشکەوت و تەگان خەلگانىك دروستىن كەپېشەمەيىن لە ئەستىرەناسى و
بەختەكان و خويىندەمەدی بورجەكان و هەندى.

لە رابردوودا خەلگى بە دوو شىۋە دابەشبوون لە ئاست ھىزە شارا وەكان،
بەشىكىيان باوەرىان پىيى ھەبۇو گەورەيان دەكىردوه بە چەند باسىكى
ئەفسانەيى، ئەوانىتە بە درۇو بەناماقۇلىان دادھنالە بىنچىتەدا
بەئەفسانەيان ئەزمار دەكىرد. تازانىتى لە رادەبەدەرى ھات و سىنورى بۇ
ئەم دوو جىاوازىيە دىيارىكىرد، توana لە رادەبەدەركان لە روانگەي ئەم
زانستە نوييە راستىكرايمەد نەك بەو شىۋەمەيى خەلگى بەنەمايان بۇ
دانابۇو.

زانستى لە رادەبەدەرى خزمەتىكى گەورە پېشکەش بە مرۆڤ قايمەتى
كىرد لە دوو چەمكەمەد، چونكە ھىزە لە رادەبەدەركانى رووتەن كىردووه
لەو ئەفسانانەي بە دەورىدا چىنرا بۇو لە روپەك و بۇوە ھۆى دۆزىتەمەد
تواناو بەھەممەندىيەكانى مرۆڤ كە دەقوانى لە روپەكى تەرمەد
لە زياندا كەلگى لىيېبىينى.

بەلام چۆن مرۆڤ دەتوانى كەلك لەتوانا لەرادىبەدەرەكان وەربگرىت
گەر تىدابۇو، بۇ ئەوهى سوودى لىيۇرېگىت لەئىانىدا؟ ئەمە ياسىتى
دوورو درېزە ئالۇزە، بەلام لەھەندى كىتىپ و وتاڭانمدا باسمىرىدۇوە،
ئىستاش كىشە نىيە گەر بەکۈورتى باسى بىكەم.

تەوانا لەرادىبەدەرەكان چەند جۇرىكە، ھەر جۇرىك لەموجۇرانە چەند
پلەيمىكى جىاوازى ھەمە لەكمىسىكى، دەكىرى بوتىرى ھەممۇ مەروقىنىك
بىرىكى لە توانايانە ھەمە، بەلام كەمىسىكى كەم ھەن خاوهنى بەشىكى
گەمورىن لەھەكىكى لەھەيزانە، يان زۇرتىر لەھەك دانەيان ھەمە،
ئەوانىش گەر بىتوانن ئەمە توانايانە لەخۇياندا بىدۇزىنەمە لەكاتى
پېۋىست ئەوكات دەتوانن كەلگى لىيۇرېگەن لەخۇياندا بەوشىۋىھى
كەلگى خۇيان و كۆمەلگا كەيانى تىدا بەدەست بىتنى.

تەوانا لەرادە بەدەرەكان يارمەتىدەرى مەرۆڤن بۇ سەركەمەتن لە ڙياندا
وەك چۆن خوليا كانىت يارمەتى دەرن، وەك زىرەكى و شەتكەنلىكىت، بەلام
كىشە لەخوليا كانى مەرۆڤ بەشىۋىھى گشتى ئەوهى خاوهەكەي ھىچ
شەتكەنلىك دەربارە نازانى و پاشان بەرھەممەكە لى ووندەبىت، ھەندى
كەت دەبىتە ھۆى رەشىپىنى بۇي يان تەگەرە يەك لەسەر رېگەي
سەركەمەتنى.

ئەوهى چاومۇوان دەكىرى بۇ داھاتووى شارستانىيەتى مەرۆڤ، رۇزىك
بىت و مندالەكان بېشكىنلىكىن ھەر لەسەرەتاي سالانى يەكەمياندا بۇ

زانستی خولیاگانی، لە بوارەکانی رادعەدەری زیرەکى و ھەت، پاشان يخربىتە سەر ئەم کارە لەگەل خولیاگانی گونجاوە، بەم شىۋىچە ئەم داپ و نەرىتە زيانبەخشانە لەنئۇلەماندا بلاۋە لەئاراستەكىدىنى مەندال رودو بىشەمەك كە خۆمان ئارەزووی دەكەين و بەبى گرنگىدان بەخوليا خۇر سكىمەكانى خۆى.

زانستى لە رادعەدەری پەرددەي رامالى لە سەر بىنچىنە زانستى باوەر بە جىنۇكەي بەر بلاۋە لەنئۇان خەلگىدا كە لە دىئر زەمانەوە ھەبۈن، بەلام باوەرىكىتە زۆر بلاۋە ئەھۋىش (شانس) ئايىا زانستى لە رادعەدەری نەھىتى (شانسى) لاداو بىنەماي زانستى بۇ دابىتىت؟ ئەم زانستە لېكۈلىنەوە لە بارەي ھىزە شارا وەكانى مىرۇف دەكىرد و زانستى دەروونى و توانا زيرەكىيەكانى دەخويىندەوە، لە باشاندا دەركەوت زۆر كەمس توانىيان سەركەوت و تۈوبن لە زياندا بەھۆى دەركەوتى ئەم جۆرە توغايانە تىياياندا، بەلام خەلگى نەياندەزانى بەم ھۆكaranە و ناچار بۈون بەشىۋىمەكىت سەركەوت نەنەوە و پەنا بەرنەبەر ھەندى ھۆكاري نادىيار كەناوى (شانسىان) لىّنا وەك نەرىتى ھەم يىشەيىيان بۇ روونكەرنەوە ئەم رووداوانە كە نازانن چۈن روونى بىكەنەوە.

بۇنمۇنە پىراغەيىاندىن (التخاطر)، يان توانىاي خويىنلەنەوە مىشكى كەسانى دەھوروبەر و كارتىكىرىن لە بىرگەرنەوەيان، رەنگە كەسىك خاوهن ئەم توانىايە بىت و بارودۇخ گونجاو نەبىت بۇي و بىشەمەك

دەستەمەربکات كەلك لەمتوانايمە بەدەستەبەننەت وەك بازىگانلىق، بەمۇ شۇۋەيە دەتوانى سەركەمەتتە بىن لەپىشەكمى بىن ئەمەنەتتە سەركەمەتتە بىن بىن بىن بىن.

توناى (پېرەگەمەياندن) يار مەتىدەرىكى باشى بازىگانە ئەمەش لەرىن ناسىنەمە كىرىارەكانىيان و كارتىكىد لېيان. بەمۇ ھۆيەوە دەتوانى سەركەمەتتە كەورە بەدەست بەھىنە لەبازىگانىدا. بەلام كاتىك نەڭمەن ئەم جۈزە كەسانە بىدوئى دەبىنى نازانى بەجوانى قىسە بکات و گفتوكۇز زانسى لەسەر باسەكان بىدات، بەلام تۈوشى سەر سورمان دېنى كاتىك دەبىيەنس لەكارەگەز زۆر سەركەمەتتە، نەھىنس سەركەمەتنى دەھىمە مايمە پرسىيار، رەنگە زىرەك و قىسە خۇش و گفتوكۇز زان بوايە توناى سەركەمەتنى نەبوايە لەپىشەكمىدا، ھەممۇو پىشەمەك پېنۈستى بە توانا و خولىيائى تايىبەت ھەمە، راستەتىش وايە بىلەن خولىيائى زىرەگىيە كەناتك دەتوانى لەخۈيىندەن و قوتايىخانە و كۈلىزىدا سەركەمەتتە، بەلام كەلك لەبازار وەرناغىرىت، ئەمەنەتتە سەركەمەتتە لېرە تۈوشى شىكست دى، دۇرداویش لەمۇ لېرە سەركەمەتتە.

مكتبة
الجامعة

AT

خويىنەر تىبىينى ئەمە دەگات لەلىدوان و كتىب و وتارەكاندا كە زۇرباس لەزاراوهى (منىيىتى) دەكەم ئەمۇيش ئەمۇ زاراوهىمە كەڭەس گرنگى پېئنادات جىڭە لەمن لەرىزمانى عەرەبىدا، زۇرتىر لەجارىڭ باسم لەمۇ زاراوهىمە كەردىو، وتم ماناي ھەستىرىنى مەرۆقە بە (منىيىتى) لەئاستى بەرامبەرەكانى و كۆش شەركىنى بەردىوام، لەپېئناؤ بەرزرىنىمەوە بايەخى خۆى لەبرەچاوياندا، راستى (منىيىتى) گرنگىمەكى تايىبەتى لەخۇرۇشكى مەرۆقەدەمە، دەقتوانىن بلىيىن ئەم باسە لەزمانى عەرەبىدا ھىچ گرنگىمەكى گەورەى پېئەدراء، بۇيە ئەركى سەرشامانە ئاراستەرى روانىنەكان بىگۈرپىن بە ئاراستە و بايەخ و شويىنى تايىبەتى دىيارىكراوى خۆى.

ئەم تىورە كەبلا و بۇو لەولاتە عەرەبىمەكان دەربارە (منىيىتى)، ئەم قوتابخانەيەبۇو كە (فرۇيدو ئادلەر) ھىنایان جىڭە لەوانىتى كە خاونىن

قوتا بخانه‌ی لیکولینه‌وهی دهرونین، ئەم تیۆرهش جیاوازتره لەو تیۆره نوییه‌ی (کولی و مید) کەھینایان لە زانایانی کۆمەلتىسى ئەمریکا، بەرای من ئەم تیۆره نوییه زور بەتوازاترە لەتىگەيىشتى خۆرسکى مرۆڤ و نزىكتە لەراستى ئەو خۆرسكە.

ناوھرۆکى ئەم تیۆره نوییه‌ی کە لەبارە (منىتى) لیکولینه‌وه دەگات، ئەوچىه منىتى تەھۈرى كەسايىتى مرۆڤە و ئەويش باشتىن ھۆكارە کە مرۆڤى كردووه بە ئازەللىكى كۆمەلگاينى.

مرۆڤ ھىچ سروشىتىكى بەكۆمەلبوونى نىيە كەبۇى جى مابىن وەك مېرولەو مىش و ھمنگ و جانھورەكانيت، مرۆڤىك گەر لەمندالىدا لهنىو ئازەلدا گەورەبىت ئەمە لەرەفتاردا دەبىتە ئازەل و زوركەمىش دۆزراوەتەوە بەو شىومىھ کە سەرچاوه زانستىيەكان باسى كردوون.

مرۆڤ لەرەفتارە كۆمەلەيەكاندا بەكاردانەوهىھى خۆرسکى جىنگىر ھەلسوكەوت ناگات، بەلام دەيمەۋى ھاوسەنگى دروستىكەت لەگەن دەرەبەريداو ھەولى سەركەمەتنىان بەسەردا دەدات بۇ ئەمە پايدە بەرزمەكان بەدەستبەيىنلىقەدارىيە لهنىوانياندا بپارىزى.

ئازەل ھەستى منىتى لانىيە، ھەرودەا مندالىش لەسەرەتاي رۆزآنى ژيانىدا ئەم ھەستە ئەنەنچى چونكە ئەمە كاتە ھەست بەمنىتى ناگات تا لەپر ئەم ھەستە بەشىومىھى كى ھەنگاوى دەرددەكمەۋى، يەكمەن نىشانەش بۇ ئەم ھەستە دلخۇش بۇونىتى كاتىك پىيداھەل دەدەيت و مەرمۇچبۇونى كاتىك خراپەكانى دەوتى.

دەركەوتى پەرۋىشى لە مەندالدا بەلگىيە بۇ دروستبۇونى منىتى، تىپپىتى ئەوه كراوه مەندال زۆر ھەستىيارە لە بەرامبەر ھاوتەمەنەكانى، ھېشتا بەكەسىكمان ھەلنى داوه يان لە باوهشمان نەكىرىدۇوه، تا دەپىنى ھەست بە خرۇشان دەگات، يان دەگرى يان تورە دەپى بەبى بۇونى ھىچ ھۆيەك، لەوانەيە ھەولى ئازاردان و دەستدىرىز كەنەسەرىشى بىدات.

پەرۋىزدى كۆن خافلابۇو لە بۇونى (منىتى) مەندال، بەم شىۋىيە زەرمۇ زىيان بە دروستبۇونى كەسايەتى مەندال گەياندۇوه بۇقە ھۆى دروستبۇونى ھەندى گىرى دەرۋونى تىيدا.

شايانى باسە كەسى پىيگەيشتۇو جىاوازى نىيە لەگەل مەندال لە رۇووى خۇرسكى منىتى، ئەمۇش گەشىپ دەپى لەپياھەلدان و گرژ دەپى لە بەدگۈيى وتنى و بەئازار دەپى گەر كەسىكىت لە زىاتر رىزى لېپىرى، ئەمەش بىنچىنەيەكە بۇ دروستبۇونى چاوجىنۇكى لە مرۆفدا.

بەلام جىاوازى لەنیوان مەندال و كەسى گەورە ئەھەيە مەندال فىرى دوورويى يان خۇدمەر خىستنى دروستكراو نىيە، بۇيە (منىتى) دەپىنى بەشىۋە خۇرسكى و ساويلكەمىي بى رووبامايى دروستبۇوه.

بەلام كەسى پىيگەيشتۇو دەپەوى خۇخواردىنەوه (كېت) لەو (منىتى) يىيە بکات و بىشارىتەوه بەھەمۇو جۇرىك بۇ ئەھەنگا لە خوى رازىيە و لووتېھەرزە.

پىشتر با سماڭىرىد مەرۆف دووجۇر منىتى ھەيە، كۆمەلگاينى و تاكە كەسى، يەكەميان وا لە مرۆف دەگات لەگەل كۆمەلگادا ھەنگاو بەھەنگا بىروات و ئەھەيى ترىيان لە دىرى كۆمەلگادا بۇھەستىتەوه، وتمان ھەمۇو

مرؤفیک ئەم دووجورى تىدايى بەلام رىزەكەى جىاوازە، منىتى كۆمەلگايى يارمەتى دەرە بۇ ئەوهى كۆمەلگاكان دروستىنى، بەلام منىتى تاك يارمەتى دەرىبوو بۇ گۈپىنى كۆمەلگاو پېشىكەوتىنى، گەر ئەوه نەبوايى كۆمەلگا رادەمىستاو ھىچ گۈران كارىيەك دروستنەدەببۇو چەند نەوهكانىش بگۈردى.

زۇربەى خەلک، بەتايدىتى خەلگى ئاسايى، منىتى كۆمەل بەشىۋەيەكى بەھىز بەسەرياندا زالە، منىتى تاك كارىگەريان لەسەر دروستىدەكتەن بەشىۋەيەكى روون، لىرەشدا پېۋىستە بلىيەن ئەم كەسانە ئاسەوارى منىتى تاكىيان لەسەر دروست دەپ كەمن لەئاستى ئەم پانتايىيە ئەمەلگادا، ئەۋافىش دوو جۆرن، يەكىكىيان ياخىبوانە بەرە لوتىكە، ئەوش لەچاكسازان و نويكەرمەنەن و بلىمەتمەكان خۆى نىشانىددات، ئەوهى تەرىش ياخى بۇۋانە رەھى خوارەوە، ئەوش لەم كەسانە دەرەكەمون لەم لادەرە تاوانكارو شىتى و نەخۆشانە دەرەكەمون. لە خەسلەتمەكانى ياخى بۇوان بەرەن لەتىكە ھەر دەرەن و منىتىيان بەھىزە، چۈنكە مەبەستىيان خۆگۈن جاندىنە لەگەل كۆمەلگاو گەيشتن بە پايىيەكى بەرزا، ئەمە لەرويەكەوە، لەررويەكى تەرىشەوە ناتوانى ئارامى بىرىت لەم داب و نەرىتە ھەلائىنە لە كۆمەلگاكەدا ھەمە و لەگەل ئىدا ھەلبەكتەن، رەنگە تۈوشى مەملانىنى دەروننى بىت لەدەر ئەنجامى ئەم دوو جۆرە كىشەيەكەل يەكتىداو لەناخى خۆيىدا دېن.

خەلگى واھەيە دەھەۋىت بېتى بلىمەتىكى گەورە، بەلام لەھەمان كاتدا لەگەل كۆمەللىنى خەلگىدا ھەلدىكەت لەھەمۇو ئەم كەدارانە ئەنجامى

ددەن و باوەريان پىيى ھەيە.

باوەر بە خۆى ناکات كۆمەلە خەلگىكى ئاسايى لە دانىشتنىكدا
دەوريپىدەن يان لە ئاھەنگىك تا دەست دەكتا بە ختوڭە دانى
ھەستەكانيان و پالپشتىكىرىدى باوەركانيان گەرم چەند كەم و كورتىش
بىت يان چەند زيانبەخش بىت.

ئەم كەسە دەتوانى پايەرى بەرز بە دەست بەيىنى لەناو خەلگى ئاسايىدا،
دەبىن بە وەندەش رەزامەندىبىن و نابىن بىهەۋى بېيتە كەسىكى بلىمەت يان
چاكسازىك ھەموو مىزۇو باسى بکات، دەبىن بىزانى لە توانايدا نىيە
ھەر دوو باسەكە لە خۆيىدا كۆبکاتەوه، چونكە ھەر يەكە و جۈرە
سروشىكى تايىبەتى خۆى جىاوازە لەگەل ئەويتر.

جارىكىيان لىيان پرسىم، ئايا خۆم بەو ياخىبۇوانە دادھىم كە بەرمو
لوتكە ھەولۇ دەدەن، چونكە باسى ئەھەم كەربوو گوايە منىتى تاكە
كەسى كارىكەردىبووه قۇناغى دووھەمى ژيانم.
خۆزگە دەخوازم بەو شىۋىھە بىم، بەلام دەبىن دان بە وەدابىتىم كە
ناتولىم ولېم.

راستى ھەست بە ھەلقۇلان دەكەم لە ئاستى زۆر لەو بىر و باوەر و
نەرىتائىھى باون لەناو كۆمەلگا كەماندا بەلام ناتولىم ئەوشستانە
رابىگەيەنم زۆر جار ھەولۇ ئەھەم دەدەم ھەستى خەلگى بىزۇيىنم و
چاودىریان بىكەم بەلام بەداخىكى زۆرەوە ھەندى كات بە سەرەمدا
ھاتووەو ويستوومە راستىگۈيم لە نوسىنە كانم چونكە بەو راستىيەتى
دەمبىنى بەرامبەر خەلگى دەوەستامەوه، بەلام ئەم سەردەمانە زۆر

کورتبوون، همر ئەوهندهی ھەستم بەتۇرىنى خەلگى بىردايە تا پەشىمان دەبۈومەمەوە لەكارەكەم دەگەرمامەوە دۆخى جاراتم و دەستكىردىم بە راگرتى ھەستى خەلگى و بىرىندار نەكىرىنىان.

كاتىڭ بەسەرەتلىق چاكسازەكان و تازەگەرەكان و بلىمەتەكان دەخويىنمەمەوە كەرەووکارى مىزۈوبىان گۈرپىوە، دەبىنتىم زۇر جىاوازبۇون لەگەل ئىمەمە كۆمەللىنى خەلگ، ھىچ كەس لەئىمە ناتوانىن وەك ئەوانبىين، دەتوانم بلىئىم ئەوان لەقۇرىكىتىز دروستكراون.

يادەورى زۇرم ھەيە بەچاپ گەيانىدىم بۇ پاش مەرىنىم ھەلگەرتۈۋە، پالپىۋەنەرەكەمش وىستى خۆمە، لەپىتىاو دوور كەوتىنەوە لەتۇرىنى خەلگ، گەر يادەورىيەكانم بخويىنمەمەوە كەدۋام خىستوە بۇ پاش مەرىنىم دەبىنىت بەخەستى پېرە لەرەخنەئى كۆمەلگا، بەتايدىتى ئەمەد پەيوەندى بەباورە نەرىتە ئايىنەكانەوەيە كە لەرابر دووھوھ بۇمان جىماودە زيانى گەورەي پىنگەياندۇين، كاتىڭ خۆم بىتى كەنا توافم بەمۇ رەخنانەوە بەرامبەر خەلگى بومەستمەمەوە بىريارمدا لەپاش مەرىنىم بەرەنگاريان بىممەمەوە، گەر ويستىيان گۇرمە ھەلبىدەنەوە چىيان لەدەست ھات با بىكەن، چونكە مەرۆڤ گەرایەوە بۇلائى خوا لەھىچ ناترسى جىگە لەو نەبىن.

میشکی مرؤوف

مېشک يەكىن لەبەشمەكانى رەوشتى ئادەمیزاد، راستى، مېشکى مەرۋە
لەزۇربەي باسمەكان گۈرنگىرە، نەگەر بەشىۋەھەكى گشتى لەھەمۆسى
گۈرنگىر نەبىت، لەررووى پەيپەندى بە ژيانى كۆمەلگا، تاك چۈن دەتوانى
خۆگۈنجان دروستىكەت و سەركەمەتتە بىت تىيىدا، چونكە نەم چەمكە
ھەلەنمى لەرابىر دوودا پېمان گەيشتىووه دەربارە مېشکى مەرۋە بۇوهتە
مايمەي زيان گەياندىن پېمان لە چەند رووھە، لەسالى (1900) كەتىيىكىم
بەچاپ گەيشت بە ناونىشانى (كالىتە جارىيەكانى عەقلى مەرۋە) نەم
مانشىتەش بە بۇچۇونى ھەندى لە رەختىمگاران زۇر زانسىنى نىيىه.
بۇچۇونى رەختىمگاران لەھەمنىدى روو راستە، مېشکى ئادەمیزاد
گۈرنگىرىن خەسلەتە كە جوداي دەكتەمەوە لەگەل ئازەل، ھەر ئەمۇش
بۇوهتە ھۆى دروستىكەنلىنى ئەم شارستانىيەتە گەورەيە ئەمەرۋ
دەبىئىرى، ئەمۇش، لەوكاتەمى دان بېمۇدا دەپتىيەن مېشک زۇر مەزىنە دەپتى

ئەمەش لەمیاد نەگەین مەزىنى مېشکىش سۇرۇي ھەمىھە و لەمۇي
رادرەستى، مېشکىش ھېشتا لەو سۇرۇھ تىنەپەرىيە تادەست
بەلاولازىبۇون و كىزىبۇون دەكەت، تا لەكۆتايدا دەبىتە گالتە جارى يان وەك
گالتە جارپىيمكى لىدى.

بىروانە ئەفسانە و قىسە پۇوجەمکان كە كۆمەللىكى زۆر لە خەلگى
باوەرىان پىئى ھەمىھە، دەبىتەت ھەر كۆمەللىك و بە شىۋىدەك باوەرىان لا
درۇست دەبىن كە ھەممۇ راستىيەكان لاي ئەمانە و بەتەنها ئەمۇش
لەرۇشنايسى ھەزرو مېشك بىر دەكەنەوە، ھەر كۆمەللىك پىچەمۇانە ئەمۇان
بىت ئەمۇه توڭىرە و نەزان و كەللە پوچە.

بىروانە مەرۋە لە كىشەمەكىشى تاڭرەوى و كۆمەلگايىدا ھىچ
ماوەھەكىان بەسىردا تىنەپەرىيە بىن ئەوهى دژايەتى لەنیوانىياندا
رونەدات بەدرىزى مېڭۈو، گەرمىان گەر داوا لەھەر لايەنەكى بەزمەكە
بىكەين چار سەھى مەلەنەكە بىرىت بەشىۋىدەك پەنا بىرىتە
بەرمېشك، دەبىتەت داوا كەنەھەكى نابىت، چۈنكە ھەر
لايەنەك پەنا بەرىتە بەر مېشك و دادپەرەوەر بىت، وادەزانى مافى
خۇيەتى و بەرامبەر دەكەي لەھەلەدایە.
ولىھەم جىئىمس دەلى:

مېشكى مەرۋە خوا درۇستى گەدووھ بۇ ئەمۇھ يارمەتى دەرى مەلەنەن
مانەمۇھ بىت، وەك چۈن كەلبەي شىرۇ لوتى فىيل و ژەھرىش لەمarda،

فهیله‌سوغه کونه‌کان هه‌لهمیان کرد لمبوجونه‌کانیان که گاری هوشیان
بو نمهه گمراندهوه که بهشوین راستی رهها بگمری، یان جیاگر دنهوهی
راستی و پوچه‌لی پی نهنجام بدریت، نمهوهی دهیمهوهی لمروشنایی نهم
بوجوونه کونه مامه‌لله لمگهمل مرؤفدا بکات به‌دلنیایی لمنه‌نجامدا
شکست خواردوو دهین لمژیاندا.

من کاتیک کتبه‌کم ناوذه‌دکرد بهناوی (گالله جاریه‌کانی عمرؤف)
لمسالی (۱۹۰۵) ده‌مبینی نهو بوله‌بوله که له‌دزم رویداده‌داو لمژیر
کاریگمری دورچوونی کتبی (واعیزی سولتانه‌کان) لمسالی ۱۹۰۴ ، له
کاته‌دا زیاتر لمجارتی هم‌رشه‌ی کوشتنم لیکرا ، حموت کتبی له‌دزم
دفرکرا ، یمکیک له‌ووتار بیزه‌کانی شهوانی ره‌هزان شهويکی بمگشتی
تمواوکرد بو هه‌لمهت بردنه سهر نهو کتبه و دافمه‌گهی .

ثیستا کتبه‌کم ده‌خوینمهوه (واعیزی سولتانه‌کان) هیچ شتیک
نابینم شایه‌نی نهو هه‌موو ژاوه ژاوه بیت ، به‌لام خه‌لکی به شیوه‌کیتر
بیریان دهکردهوه ، ودک چون حائلی بیرگر دنهوهیان بووه له‌هه‌موو نان و
ساتیکدا ، نهوان ودک پیشه‌وا - علی - (سلاوی خواه لیبیت) ده‌لیت ،
نهوان له‌گهمل هه‌موو قیره لیده‌ریک ده‌قیرینن و بی نمهوهی هیچ بزانن و
له‌گهمل هه‌موو بايمکیشدا لارده‌بنتمهوه ، نه‌میش بارودؤخی به‌تهنها
خه‌لکی ناسایی نهو کاته‌نبوو ، به‌لکو زور له‌وانهی که به‌خویان ده‌لین
رؤشنبیرو تیگه‌میشتوو جیاوازتر نه‌بیونن له‌بیرکر ده‌موهیان .

میشکی مرؤفه بشیوه‌یکی گشتی ناتوانی بروانیتیه مفسه‌له‌کان بشیوه‌یه‌کی بی لایه‌نی و ره‌ها، لمبر ئه‌وه‌ی همندی کرداری بی ناگای همیه کارده‌کاته سه‌بیر‌کردن‌هه‌وی بشیوه‌یه‌ک که لیئی بی ناگایه، وک ئه‌مو بی‌روبا‌وه‌هی که‌لمسه‌ری په‌روه‌رده بسووه‌و هه‌ستو بدرزه‌وه‌ندی منیتی و سنتوری زانیاری و لیکولینه‌وه‌ی لمیانکرا اوو گرئ ده‌روونیه‌کان و هتد.

مرؤفه کاتیک بیرده‌کاته‌وه واده‌زانی بشیوه‌یه‌کی ره‌ها، نازاده لمبیر‌کردن‌هه‌وی لمبر ئه‌وه‌ی نازانی کرداره ناهه‌ستیه‌کانی که کارتیکه‌ره لمسهر میشکی تاکه‌کان، ئیمه کاتیک دژ‌مکان‌مان تاوان‌بار ده‌که‌ین به توره‌یی و میشک پوچه‌لی ياخود نه‌زانی، نازانین که ئه‌مویش بهم شتانه ئیمه تاوان‌بار ده‌کات، ئهمه‌مش قورنائی پیرۆز ئاماژه‌ی پیکر دووه، خواه گموره ده‌فرمومیت (کل حزب بما لدیهم فرخون) واتا هم که‌سى ياخود گروپیک بهو ده‌ستکه‌وتانه‌ی همیانه دلخوشن، به‌داخه‌وه زۆر له تیگه‌یشت‌وه‌کان‌مان هیشتا نه‌گهیشت‌وون بهم راستیه، لمبر ئه‌وه‌ی هیشتا دانیش‌توون له‌ناو هیلکه‌قاوغی (قوعه) داخراوی میشکه کونه‌کان که ئیغريق دایانه‌یناوه‌پیش بیست و چوار سده‌هه لەم‌هو بھر لمباره‌ی پشت بمسنی ره‌ها به‌میشک، هم کسیک کتیبی و تاری ئەم تووس‌سەر اندیخوینیتەوه يان گفت و گۆکانیان ببینی، دەبینی جیاوازیان نیه لمگەل بیر دوزه کونه‌کان کەراھات‌وون ده‌ستپیکی و تاره‌کانیان بهم

دېرەنە دەست پىپكەت (ئەوهى گومانى تىدا نى، ئەوهى كە
ھۆشمەندەكان كۆكبوون لەسەرى و ئەوهى كە نابىتە هۆزى گەنەنگۈزى
دوو كەس، ئەم جۇرانەش لە ناسراوە ئىغريقييە كۆنەكان كە
بەرھەمەيىتەرى شورشىكى ھۆشدارى گەورەن، واتا ئىستا
فەيلەسوفەكانيان وەك سوقرات ئەفلاتون و ئەرسەتو كە جىنى سەرنجى
جىهاان.

نکولى لى ناكەم، گەورەنى ئەم شۇرۇشە فيكرياڭى كە فەيلەسوفە
ئىغريقييەكان ھىتاوايانە وەك ھەر شورشىكى تر لەمېزۇودا رەھانىيە،
ئەويىش رىزىيە و شورشەكان ھەستان بە ئەركى پىشخىستى ھۆشى
مرۇف بەپىش قۇناغەمەكان بەدرىزى مېزۇو كە ئەم قۇناغانەش ئەمانەن:-

۱ قۇناغى بى ھۆشى

۲ قۇناغى ھۆشدارى

۳ قۇناغى زانسى

دەتوانىن ئەم شورشە بىر كىرىنەوهى كە ئەغريقييەكان دەستىيان پىشى
كرد بەيەكەم قۇناغى ھۆشدارى دابىرى لەمېزۇودا، چونكە مرۇف
لەپىش ئەمە لە قۇناغى بىھۆشى دەزىيان چونكە ئەفسانە پروپوچەكان و
نادىارەكان بلاوبىو، تا فەيلەسوفە ئەغريقييەكان بە شورشەكمەيانەمە
هاتىن بەبانگموازى كىرىنى خەلک بوبىشت بەستىن بەھۆش و ھزرو فېيدانى
ھەمەمە جۇرە باوھىرىكى ئەفسانەلىرى كە ناگونجى لەگەملەن ھۆشدا،

شورشەکەيان جولەيمىكى بەھىزى دروستكىد لەبىر و بۇچونەمەكان تا
كۆمەللىك لەبىر دۆزان ئەم رىبازەيان هەلبۈزارد لەزۇربەي گەلانى
جىهاندا، ئەوانىش بۇونە چرايەك بۇ رۇشكىرىنىەوهى رىنگاي ھوش و بىر
بەپىيەنەتەوهەكان.

شۆرپى ئەغريق لەسەر بىنچىنەمەك دروستبۇو كە باومى رەھاى بە
ھۆشبوو، بىپشت بەستىن بە لىكۈللىنىمەوە گفتۇگۇزىرىدىن، ئەم شۆرپە
گرنگى و بایەخ خۆى ھەبۈودو تائىستاش ھەر وايە، بەرامبەر بە¹
ساويلىكەيى خەلک كە ئەفسانە و شتە پەروپۇچەكان بەسەرياندا زالبۇو،
بەلام رىزى خۆى لەدەستىدا لەناوەندە زانسىتىيە پېشىكەوتەكان، ياخود
بۈودتە دواڭەوتويى و تەڭمەر لەسەر رىگەى لىكۈللىنىمەوە بېرگەردنىمەوە
رەست و دروست.

ئەو قۇناغە زانستىيە شارستانىيەتى نۆئى ھىنى، وەك شۇرۇشىك بەسەر قۇناغى ھۆشدارى پېشۈوهات، وەك چۈن قۇناغى ھۆشدارى كارىكىرىدىسىر قۇناغى بىھۆشى و گۇپانكارى تىدا دروستىكىدە، ھەر قۇناغىك لەسەردەمى خۆيدا گرنگى و رۆلى خۆى بىنىيۇوه.

نهمهش دهی میشکه کانی لئن ناگادار بکهینهوه، چونکه زور
لمرؤشتییر انمان وەك لمپ شودا باسمکرد به شیوههکی هوشداری
بیردهمکنهوه و ادھر اتن زانستیانه بیردهمکنهوه.

رونترین نمونه که نامازه‌ی پیشکم لهم روودوه نهاده ویش تیر و این بیش

خەلگبۇو بۇ توانا لە رادىبەدەرەكان، كە زانستى لەرادىبەدەرى نويى
مروق دۆزىيەوه.

ئەم تواناييانە لەدىر زەمانەوه مروق پەىپەرىدۇوه، وەك بە(چاوجبۇون)
و (پېشىنى كىردىن) و (خويىندەوهى بىر كىردىنەوەكان) هەتدى... كە ھەندى
كەس بەشىۋەيەكى دىيار ئەم جۇرە تواناييانەيان ھەيە، بەلام خەلگى لەم
ئاستەدا سېجۇر ھەلۇيىستى جىاوازىيان لىّوھەرگەرت، بەم شىۋەيە
خوارەومىھ.

۱- ھەلۇيىستىكى بىھۆشى: ئەو ھەلۇيىستەيە كەزۆرىنەي خەلگ لەگەلەيدا
راھاتوون، ئەوان بە شىۋەيەك توانا كانىيان شىدەكردۇوه بەھۆى ھەندى
بۈونەوەرى نادىيار وەك جنۇكەو شەيتان و فريشتەكان، كەكارىيان
تىڭەكردۇو بەھەندى ئەفسانە سەنورىيان بۇ دادەناو بەجادۇو نوشته
خۆيان لىيى دەپاراست.

۲- ھەلۇيىستى ھۆشىدارى: ئەو ھەلۇيىستەيە كەرۋاشىنېر ان دركىان
پېكىردىو بەرامبەر بەتوانا شار اوھەكان و ھەلۇمىس تەكىردىن و
بەدرۆخستنەوهە نكۆلى رەھاييان گرتەبەر بەرامبەر ئەم حالتە و
كالىتەيان بەوانەش دەھات كە باوھى پى دەھىيەن، بەمەش روویەكى
گرنگى سروشتى مروققىان ونكىد.

۳- ھەلۇيىستى زانستى: ئەو ھەلۇيىستەيە كەزانستى لەرادىبەدەرى نويى
لەسەر دروستىبوو، ئەوهش بارى تواناي لەرادىبەدەرى خستەسەر

رایه خی لیکولینه و نمونه یی و بابه تیی و گرنگیدان به ئەفسانەی ئەوانەو بە درۆ خستنەوەيان.

زانستكاران کويىيىستى كەسىك دەبن كە بەو شىۋىيەمەو تواناي شاراوهى هەمەو دەچن بۇلايى دەگەونە پېشكىنى وردى تاراستى ئەو توانايىه بىۋزىنەوەو پلەو ئاستەكەى بىزانن. ئەم پەميرەو زانستىيە دەركىاي ئاسوکانى بۈونى و مروقىيان كردىو كە زۆر شى تىدا نەيىنلىبوو. كۆباسى ئەم مەسەلەمە ئەمەمە لە قۇناغىكى زانستىدا دەزىن، وەك چۈن سەرددەمى بىھۆشى بە سەرچۇو ھەر رواش سەرددەمى ھۆشدارى بە سەرچۇو، دەبى لەمە تىبگەين پىش ئەمە كاتمان بە سەردا تىپەر بىت.

زمان و ریزمان و شیعیر

لەجاریک زیاتر و تو مەو دووبارە دەگەمەوە كەزمان لەچەمەكى تىگەيىشتى شارستانى، سۇنگەيە نەك مەبەست، بۇيە دەبى بىكەويتە ژىر ئاسانكارى و پېشخىست بۇ ئەمە بگونجى لەگەل بارودۇخى تازەگەرى كۆمەلگا. بەرای من ئەوانەدى دەيانەوى زمانەكەيان گىر بىمن و لەقالى بىدن، ئەوانە خراپە بەرامبەر مىلەتەكەيان دەگەن، بەبۇچۇنى خۇيانىش چاکە دەگەن.

تايى ئەمەش لەيادبىكەين ئاسانكارى لەرېزمان كارىكى نوي نىيە، چونكە زۆركەس لەكۈندا بانگەوازىيان بۇكىردووه و يەكىكىش لەوانە كورى (مچاو القرگى) لەكتىبى وەلامدانەمەى رېزمانچىيەكانى سەددى شەشەمى كۆچى، لەسەرددەمى ئىمەشدا بانگەوازكەرانى ئاسانكارى رېزمان پەيدابۇون وەك (ئىبراھىم مىستەفا) لەكتىبى (زىندۇو كەنەھەوە رېزمان) و امین الخولى و عبدالستار الجورى و چەندانىتەر، (ساقع الحصرى) يش روون و ئاشكرايە كە بانگەوازى ئاسانكارى رېزمانى دەكىرد، ھەندى كات بىزازى خۇي نىشانىدەدا لەھەمەموو ئەم بىنهمايانەى

لەرىزماندا ھېبوون لە قورسکردنەوە بىدكىركەنلى زمان، ئەوهش دھىيىتە مايمىز زيان گەياندىن بەممىلەت لەرىگاي پىشكمۇتنى نوى.

پىش ماوهىك لەمەوبەر وتارى يەكىك لەتونىرەوەكانى رىزمانم خويىندەوە لەيەكىك لەگۇۋارە عمرەبىمکان كە بلاويكتىبۇو، ئەمەش چەند بىرگەيمىكە لەبرىگەكانى نوسەر كە دەلىت: لە گەورەترين خەسلەتمەكانى يەكىتى عمرەب، زمانى عمرەبىيە، ئەم زمانەش جىهانىكى نمونەبىيە بۇ ئىمەيى عمرەب ... چونكە كاردانەوە زۇر گەورەي ھەمە بۇ راستىرىنەوە بۇچونەكانمان، ئەوانەي بەخراپە دەرىيەتى زمانەكەمان دەكەن لەناخىاندا خراپتىيان پىيە.... ئەمان دەيامەوى زمانى عمرەب ئاسان بىكەنەوە زۇر شتى لى لابىرن، ئايا نازانن زمانمان وەك نويىزەكانمان پىرۇزە، ئايا كەسىك دەتوانى نويىزى بەجى بەھىلەن لەبىر ئاسانكارى.

ئەم نوسەرە، زمان وەك نويىز پىرۇز دەكەت كە نابى گۈرانكارى تىدا دروستىي. ئەمەش بانگەوازىكە گەر شويىنى بىكەوين زيانمان پى دەبەخشى بۇ بەرەو پىشچۇن، وەك (ساڭع) و توپەتى زمان سۈنگەمە نەك مەبەست، ئىمەش زمانىكەمان دەۋى يارمەتىمان بەرات بۇ تىگەمەيشتن لەزىيان و نزىك كەنەوە ولاتە عمرەبىيەكان لەيەكمۇھ، بەلام زمانى قورس و گىر بەرەو دوورخستەوەمان دەبات لەيەكتە.

قورس و گىرى بىنەماكانى رىزمان گەيىشته ئاستىك قوتابىيان لەقوتابخانەكان تەنها بۇ تاقىكىردىنەوە لەبەريان دەكردو پاشان لەبىر يان دەكىرد، زۇر كەم لەوانەم بىينى كە بەشۈيىنيدا دەچۈون لەزىياندا پىوهى

پابهندبوون، زوریک لمناودار هکانیشمان بیستووه همه‌لیمان کردوه
لمریزمان کاتیک بهبی بیرگردنده و تاریان ده خوینده، یان له‌گاته‌ی
وتاره نوسراوه‌کانیان ده خوینده و همه‌لیمان دمکرد، لومهش ناکرین،
چونکه له‌ته‌ی پیشینانی عمر‌بدا هاتووه (نه‌گمر ده‌ته‌ی به‌قسسه‌ت
بکری فهرمان بمهه بکه که دمکریت) له‌بمر نمهوه یاساو ریسا
ریزمانیه‌کان گمر زور له‌وه قورستربوو که زوربه‌ی خه‌لگی توانای
به‌سهردا نه‌شکیت نمهوه ده‌بیت چاوه‌روانی همه‌لبه‌بکریت کمرووبدا.

کمسیک ده‌ناسم له‌هه‌موو خه‌لک توندره تره بو ریزمان و نمهوه
که‌سانه‌ش به‌دزه‌کاری عمر‌بچیتی) تاوانبار ده‌کات که‌دوای ناسان
کاریده‌کهن لمریزماندا، به‌لام له‌هه‌مانکاتدا له‌زوربه‌ی خه‌لک همه‌له
زیاتر ده‌کات لمریزماندا، ته‌نامه‌ت له‌وه و شانه‌ی که ده‌ینوسیت،
جاریکیان شتیکی به‌سهردا هات کاتیک ده‌ستنووسی و تاریکی نوسراوی
ده خوینده‌ده و تاره‌که‌ی لیواو لیو پربوو له‌هه‌لی ریزمانی، پاش
کوتایی هاتنی ناهمنگه که یه‌کیک لمناماده‌بوان پرسیاریکی ناراسته‌ی
کرد که‌چون ریکمون دروست ده‌کات له‌نیوان توندره‌وی لمریزمان و
همه‌لک‌ردن تیدا؟ و دلامه‌که‌ی نمهوه بیو: زانستی زمانه‌وانی و هک زانستی
پریشکی وايه یاخود و هک زانسته‌کانی تر که‌چه‌ند کمسیک یان چه‌ند
که‌سانیک کاری پسپوری ده‌کهن.

پیشکه شه :

به روحی پاکی (د. عالی و دردی) و سه رجهم خوینده رانی.

و دردی نه م بالسانه‌ی بهشیوه‌ی دیالوگ نووسیمبوو، هدر گامسیں بیلدو بیلداهه‌نه و
ولیده زانی که رقزتامه‌کان له‌که لیندا سازی‌بندادو، منیش بتو نه و «ی دو و باره
ناوه‌رؤکی کتیبه‌که راست بکه‌مهود به شیوه‌یه‌کنی تازه به‌بهره‌هه‌من بیکه‌یفم و
له‌بهر نه وهی بییته باسیکی دور و دریز نه که کورنه باس و کلدو کلکی پیچه‌چهار،
بؤیه پرسیاره‌کاتم سریبیه‌وهو جوره گریدانیکم در وستکرد له‌هیوان هرگاه‌کان بعو
شیوه‌یه‌ی که به‌که‌لکبیو، نه‌که‌ر هر تیکچوون و شیوه‌اندیشک له ناوه‌رؤکی
كتیبه‌که رو برات نه وه و دردی به‌پرسیار فیله بیلکو بیه پرسیار بیتیه‌که‌ی
ده‌که‌ویته سه‌رشانی من که کتیبه‌که‌م به‌بهره‌م هیباوه بعو پییه‌ی که‌خزم
دهستکاری و داهیتافم تیدا کریووه و ناوه‌رؤکی کتیبه‌که و دک له‌ماو بیشانه‌که‌ی
بیاره، یاده‌وهریه‌کانی و دردی یه له‌تنه‌منی هه‌شتا سالیدا.

نرخی (۱۳۰۰۰) دیواره

خانه‌وچای، و بیلدو بکردنده وی

چوالچرا

Facebook

ناونیپنان، سلنهال سه‌رهتای شه‌قامی
هه‌مولوی-هه‌رصی سه‌هدید له‌ها کوپیا
+۷۷۰۱۱۲۸۳۸۸ +۷۷۰۶۷۰۷۵۰۱۵۷۵